MERICI CASAUBONI,

DE VERBORUM

uſu, et accuratæ eorum cognitionis utilitate,

DIATRIBA.

LONDINI,
Typis *M. Fleſher*: ſumptibus *R. Mynne*: in vico vulgò dicto, *Little Britaine*: ſub inſigne S. *Pauli*. 1647.

MVNIFICENTIA
REGIA. 1715.
GEORGIVS D.G. MAG. BR. FR. ET HIB. REX F.D.
J. Pine
sculp

Mericus Casaubonus, Is. F. Joanni filio, S. P.

Vanquam nolim ego te, mi Joannes, cùm ævi & judicii maturior eris, libros ullos vel ex mole, (quæ multorum fatuitas est:) vel ex modulo æstimare; fateor tamen ex hoc libelli hujus modulo, in quem typographi pro suo arbitrio illum concinnarunt, in eam primum cogitationem venisse me, ut tuum nomen hic inscriberem. *Parvum parva decent*, ait alicubi tuus Horatius. Tibi autem parva adhuc ætas; ut qui vix dum primam annorum ætatis decadem egressus sis: & pro ætate corpus non magnum. Ac memini valde adhuc infantem te nullis adeò muneribus oblectari solitum, quàm vel libris, aut quæ librorum speciem præferrent: quod parentibus tuis jam tum futuræ tuæ indolis lætum fuit augurium. Hactenus certè, quanquam crebra valetudinis infir-

mitas alacritati tuæ, ac bonitati ingenii non parum obstiterit; de te tamen ipso queri non possumus. Cæterum, quemadmodum Amilcar olim pater Ann. Annibalem filium, (illustria in Historiâ Romanâ nomina) adhuc impuberem, per altarium religionem & solemnia sacra ad odium populi Rom. quasi ad paternas artes obstrinxit; ita mihi visum publicâ hac & solemni compellatione ad bonarum artium ac literarum amorem porrò te obtestari. Et hoc quidem tibi opto maximè ob ipsas literas, quæ præmium veris & genuinis cultoribus amplissimum. Tibi tamen peculiaria quædam incitamenta & vincula: non avi tantum tui memoria, & exemplum, quod plurimum apud te valere debet; sed etiam quæ suis propria reliquit industriæ suæ, singularis & indefessæ, monumenta; *Adversariorum*, ut vulgò vocant, multiplex supellex: quam certè, cùm judicium & eruditio tibi suppetent, ut suo pretio æstimare valeas, omni aliâ hæreditate (qualem ex me sperare non magnam potes) longè tibi potiorem visum iri non dubito. Ad eruditionem verò non nisi per linguas aditus tibi patebit. Quatuor autem linguarum studium præcipuè tibi commendo: Hebraicæ, Græcæ, Latinæ, & Saxonicæ: quarum singularum usum & dignitatem quò meliùs intelligeres, tractatum tibi de quatuor istis linguis adornavi;

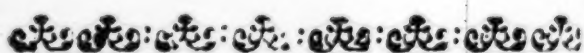
navi; qui quia aliis quoque utilis esse potest, publicum propediem, Deo volente, faciam. Interim, si ad avitas laudes, imò si ad veram fœlicitatem aspiras, fac ut in pueritiâ tuâ Creatoris tui sis memor, & à primis, quod aiunt, unguiculis his cogitationibus assuescas, vanum & ineptum esse omnem laborem conatumque, qui non ad Dei O. M. gloriam, & melioris vitæ consequendæ spem refertur. Vale.

Summarium ac series eorum quæ hic continentur.

A:
&c.
&c.
&c.
cis,
ex
riis
&c.

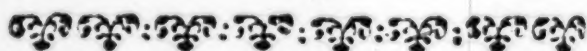
s.
&c.

ya-
no-
8.

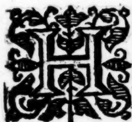
Errata.

Pag. 14. in marg. lin. 2. *quenam.* p. 49 l. 13. περσίδων. p. 72 l. 17. haudquaquam. p. 94. l. 20. propridie. p. 96 l. 6. Αρχὴν ῥῆμα. p. 106. l. 2. Ὅς γ᾽ ἐς p. 108. l. 19. χρεῶς. ib. l. 21. βασιλέων. p. 124. l. ult. invehendo. p. 156. l. 15. ἐν ἐστι.

De Verborum usu, & accuratæ eorum cognitionis utilitate: Diatriba.

Aud paucos reperire est, qui cum de vocibus & verbis incidit quæstio, eò statim, tanquam ad Prætoris interdictum aut legitimam obnunciationẽ confugiant, ut non verba se, sed res curare, ac de illis modô sollicitos esse contendant. Nec is τῶν ὀνομάτων tantùm ser-

mo eſt, ſed interdum & illorum, qui ab eruditione & humanitate, (quales Seneca, Aulus Gellius, & Medicorum poſt Hippocratē facilè princeps Galenus, aliique) celebres olim fuere.

Honeſta ſanè (ſi commoda adhibeatur interpretatio) oratio, & ingeniis digna liberalibus. Sancto enim, ſi quis alius, Auguſtino libenter aſſentior, *Bonorum ingeniorum inſignem eſſe indolem, in verbis verum* (res ipſas utique) *amare, non verba.* Nec minùs arrident veteris cujuſdam apud Aulum Gellium Grammatici verba, *Nulla prorſus bonæ ſalutis ſpes reliqua eſt, cùm vos philoſophorum illuſtriſſimi nihil jam aliud quàm verba authoritateſque verborum cordi habeatis.*

habeatis. Quanquam aūtem alicubi Cicero quenquam literis mandare cogitationes ſuas, qui eas nec diſponere, nec illuſtrare verbis poſſit, hominis intemperanter abutentis otio & literis eſſe pronuntiet; & alibi, qui quemadmodum dicant ipſi non laborant, cur legendi ſint niſi ipſi inter ſe, qui idem ſentiunt, cauſſam non videre profitetur; quæ videtur, & Dionyſii Halicarn. mens fuiſſe, ubi οὐδὲν ὄφελος διανοίας ἐστὶ χρηστῆς, εἰ μή τις αὐτῇ κόσμον ἀποδώσει καλῆς ὀνομασίας, aſſerit; non ego tamen unquam tam delicati & faſtidioſi ſtomachi, ut ſcriptores quoſcunque vel impolitiſſimos & barbariſmis (ſi qui tales) ſcatentes non æquo animo legerem, ſi quod ad

rerum cognitionem faciat, non ubivis obvium, ex isto verborum sterquilinio colligere daretur. Sed quoniam [illegible]q; qui de verbis ita vulgò [illegible]quuntur, non tam quod rerum studio præter alios addicti verè sint, ita loquuntur, quàm ut suam tegant ἀμαθίαν & ignorantiam, ne dicam (quod de nimium multis verè dici potest;) ignaviam; nè juvenes incauti, ex quorum industria ad rem publicam fructus uberes aliquando redire possunt, speciosis his vocibus abrepti decipiantur; operam me navaturum nec inutilem per se, nec his temporibus intempestivam duxi, si quid eis opponi posset, post alios quidem fateor multos, sed auspiciis tamen nostris,

&

& propria induſtria freti, peculiari hâc Diatriba complecterer.

Atque hoc primum de illis qui res, res, quaſi toti in illarum contemplatione defixi, ſemper habent in ore, libenter requirerem, ecquid unquam in mentem ſuſpicio illa inciderit, ne fortè quod Ixioni, ut nubem pro Junone imprudens amplecteretur, idem & illis accidat? Nos enim ſanè philoſophos & ingenio & authoritate præcipuos ita ſancire comperimus; Quæ ſe cunque oculis noſtris objiciunt, ea nos, res utique ipſas, cernere vulgò dicimus & credimus; cùm tamen haud ipſas res, ſed externas tantùm ſpecies (εἴδωλα Græci vocant) & ſpectra cernamus; aut

aut ſpectrorum potiùs colores: immo nec colores, veros & ſinceros. Τῶν χρωμάτων οὐδὲν ὁρῶμεν εἰλικρινὲς οἷόν ἐστιν, ἀλλὰ πάντα κεκραμένα ἑτέροις: *nullum colorem purum ſpectamus, qualis planè eſt, ſed omnes permiſtos, atque aliis confuſos*: ita Philoſophus in lectiſſimo *De Coloribus* libello; & rationem ſuæ ſententiæ pluribus ibi proſequitur. Omnem porrò cognitionem mentis à corporis ſenſibus oriri, (quæ Philoſophorum non ignobilium ſententia fuit) ſi non univerſìm verum, in pleriſque tamen locum habere, & ea certiſſima eſſe κριτήρια, in confeſſo apud omnes eſt, qui non ſenſibus ipſi ſuis renunciaverint. Verba autem, quæ Ariſtoteli *ſymbola* rerum; aliis, *imagines*

Vide Scalig. *Exercit. de Subtilit.* tum alibi, tum *Exercit.* 307. 21. ubi inter alia, *ſicut vulpes eluſa à Ciconiâ lambimus vitreum vas; pultē haud attingimus.*

imagines & *ſimulachra*; τύποι καὶ μιμήματα: illis utique,qui verba non ex inſtituto, (de quibus alibi fuſè videbimus;) ſed ab ipſâ naturâ rebus indita docent. Hæc nos in anteceſſu potiùs ut ἀκροβολιζόντες & juſto certamini proludentes, quàm quod firmum in iis cauſæ noſtræ praſidium ponamus.

Cæterùm (ut inde initium faciamus) Senecæ,Gellio, Galeno, & ſi qui ſunt alii, qui de verbis idem quod illi ſenſiſſe videantur, promptum eſſet Platonis, Ariſtotelis, aliorumque tum ætate tum authoritate longè iſtos antecedentium judicia,qui de verborum neceſſariâ ad rerum cognitionem intelligentiâ plena tulere ſuffragia, illis opponere. Sed illa quia vul-

gò nota, ut quæ ab omnibus qui de verbis aliquid, laudari solita, non gravatè prætermittimus. Hoc potius observabimus nos, hos ipsos qui de verborum curâ quasi probrosè videntur interdum loqui, verborum curiosissimos interpretes & rimatores extitisse. Certè si quis ex A. Gellio, quæ de verbis in illo sunt eximat, pauca admodum illi relinquat. Sed & in Galeno quàm multa passim de verborum ortu, usu, abusu, proprietate, genere, & id genus aliis? Ut Glossaria ejus omittam, & Hippocraticarum dictionum, quæ supersunt adhuc, interpretationes; quæque solis nunc superant nominibus & titulis; *De Verbis Atticis*; *De Verbis Eupolidis*;

lidis; *De Verbis Ariſtophanis*; *De verbis Cratini*; *De Comicorum propriis*; ingentia volumina. In Seneca quoque non pauca ſuper verbis. In uno *De Beneficiis* opere, ad verba verborumq; diſtinctiones confugere non ſemel cogitur. Sed & ipſa quam profitetur Philoſophia Stoica, in iis maximè, quibus illi σεμνύνεσθαι ſoliti, quàm ſæpe non tam in rebus, quàm verbis fundata? qualia iſta apud Senecam: *Sapiens non miſeretur, quia eſt ſine miſeria*. Et eodem libro, *Parcit ſapiens, conſulit, & corrigit*. Optimè! quid porro? *At idem non ignoſcit. Idem tamen facit, ac ſi ignoſceret: quoniam qui ignoſcit, fatetur aliquid ſe quod fieri debuit omiſiſſe*.

Quid hoc, quæso, nisi verba? Non ignoravit hoc Seneca; & verè alicubi ipse sibi objicit; *Hæc sunt quæ authoritatem præceptis vestris detrahunt: Magna promittitis*, &c. *Ita sublato altè supercilio, in eadem quæ cæteri descenditis, mutatis rerum nominibus*. Objecta conatur diluere; sed qui accuratiùs expenderit, eum conari tantùm (in multis saltem) intelliget. Sed verior illa responsio, quæ Seneca de verbis objicit, ea pleraque non ad hanc de quâ quærimus hic verborum curam pertinere, sed ad Dialectorum τερθρέιας & argutias; ut eum legenti statim apparebit.

Clementem Alexandrinum fortassis, aut Platonem potiùs apud Clementem *Strom.* 1. objiciat

jiciat aliquis. Ibi enim ex non uno Platonis Dialogo graviſſima hæc de verborum cura dicta monitáque: Κἂν φυλάξῃς (φησὶν ὁ Πυθαγόρειος ἐν τῷ Πλάτωνος Πολιτικῷ) τὸ σπουδάζειν μὴ ἐπὶ τοῖς ὀνόμασι, πλουσιώτερος εἰς γῆρας ἀναφανήσῃ φρονήσεως. Καὶ ἔνγε τῷ Θεαιτήτῳ εὕροις ἂν πάλιν, Τὸ δὲ εὐχερὲς τῶν ὀνομάτων τε καὶ ῥημάτων, καὶ μὴ δι' ἀκριβείας ἐξεταζόμενον, τὰ μὲν πολλὰ οὐκ ἀγεννὲς, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ τούτου ἐναντίον, ἀνελεύθερον· ἔστιν δ' ὅτε ἀναγκαῖον. *Et ſi caveris, (inquit Pythagoreus in Platonis Politico,) nè ſis de nominibus nimium ſollicitus, prudentiâ locupletior apparebis in ſenectute. Et rurſus invenies in Theæteto; Nominum autem & verborum facilitas, & non nimis accurata examinatio, ut plurimùm non eſt ſordida & illiberalis, ſed ejus potius contrarium: eſt autem nonnunquam etiam neceſſaria.*

Hæc

Hæc igitur Platonis siquis hîc objecerit, frustra fuerit. non enim ad hanc (ne hæc quidem) de qua nos agimus hic verborum accuratam cognitionem, quæ ad rerum cognitionem ducit, ista pertinent, sed ad eloquentis & elegantis orationis, quam ἐυγλωττίαν Clemens ibi indigitat, studium; ut ex ipsius Clementis lectione cuivis liquere possit: de quo quidem studio multa in utramque partem dici possunt, quibus aliàs fortasse suus erit locus proprius; nunc verò prætermittentur.

Platonis autem famigeratissimum illum *Cratylum*, de quo mirum quàm sibi placeant & plaudant quicunque ferè verborum patrocinium

susceperunt,

fuſceperunt, nos hîc conſulto conſilio prætermimus; conſilii noſtri rationem loco magis opportuno aliàs reddituri.

Sancti Auguſtini de verbis integer extat, qui *De Magiſtro* liber inſcribitur, ſed totus de natura ſermonis & verborum uſu & abuſu conſtat. Quo verò ſanctus ille vir conſilio id opus aggreſſus ſit, non erit abs re quærere; vel eo certè nomine, quod in toto Auguſtino vix aliud extare putem, cujus tanta ſit obſcuritas & occulta propoſiti ratio. Ipſe quidem in *Retractationibus* Auguſtinus eum ſibi fuiſſe ſcriptionis iſtius ſcopum profitetur, (ut & extremo libro colligit) ut doceat, *Magiſtrum non eſſe qui docet hominem ſcientiam, niſi Deum.*

Deum. Sed neque hoc ipsum quò tendat quod palam profitetur, satis manifestum; & per quas verborum subtilissimarumque quæstionum ambages & labyrinthos eò perveniatur, legentibus apparebit. Immo verò perplexæ & involutæ scriptionis conscientiam parens ipse non uno loco prodit. Cæterùm quisquis animũ in rẽ intendet ipsam, id Augustino propositum fuisse facilè perspiciet, ut quæ de sermonis & orationis inter homines usu (qualia in antiquorum scriptis haud pauca hodiéque reperire est:) magnificè vulgò jactabantur, ea convelleret & elevaret omnia. Hoc ipse clarè satis agnoscit tum capite XIII. ubi post iniquiora quædã contra verba,

Cap. 8. *Sed quoniam tantis ambagibus tecum pervenire moliar,* &c.
Cap. 10. *Quanto tamen circuitu,* &c.

verba, non ex ipsorum naturâ aut culpâ verborum, sed audientium vitio, allegata; ipse se reprimit his verbis: *Sed hæc omittamus, nè calumniam verbis de audiendi negligentia, vel etiam de surditate hominum videamur commovere:* tum verò Cap. XIIII. apertiùs, ubi suscepti operis invidiam deprecatur his verbis; *sed de tota utilitate verborum quæ si benè consideratur non parva est, aliàs, si deus siverit, requiremus. Nunc autem ne plus eis quam oportet tribueremus*, &c. quæ quorsum, quæso, nisi contra verba hoc quicquid operis ab illo susceptum esset? Cùm autem inter præcipua quibus hominem benignus conditor ornavit & instruxit non postremum

ſtremum locum, (ut & Ethnici plures agnoverunt) ſibi ſermo vindicet; nihil minùs Auguſtinum, virum ſanctum & pium, quàm obtrectare dei dona voluiſſe, certiſſimum eſt; ſed an tam cauto conſilio, quàm pio animo ſit ea ſcriptio inſtituta, non æquè facilè dixerim. Certè, eo maximè tempore, ut & ſuperioribus aliquot ſæculis, hominum genus latè per orbem pervaſiſſe, qui inani verborum ſcientiâ tumentes, alios quoſcunque deſpicerent, & nudæ veritatis ſimplicitati protervius illuderent; ex multis qui per ea tēpora ſcripſere, licet colligere: de quibus A. Gellium, Latinum; & Sextum Empiricum, Græcum ſcriptorem, nominaſſe ſufficiat. Et apud

illum quidem, crebræ ac festivæ de Grammaticis narrationes, ut in nullo argumento festivior aut acrior Gellius: ex quo præterea & illud discamus, familiarem *Magistri* compellationem, aut in familiari potius compellatione solennem *Magistri* titulum, si non Grammaticis unis proprium, iisdem tamen præcipuâ quâdam ratione competiisse & ab iis admissum libentissimè. Sexti autem Empirici verba, quia non adeò notus author, (quanquam dignus qui nocturna diurnaque manu ab antiquæ literaturæ studiosis versetur:) & ad rem quam volumus appositissima, hîc apponemus. Ait igitur ille; Διὰ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα δίκαιόν ἐστι μετὰ σπουδῆς ἐξετάζειν τὴν γραμματικὴν

τεχνολογίαν· μάλιστα δὲ ἁπάντων διὰ τὸ ἐπ' αὐτῇ κομᾷν καὶ μέγα φρονεῖν τοὺς γραμματικοὺς· ἀεὶ δὲ τῶν κατὰ τὰ λοιπὰ κοσμουμένων μαθήματα κατατρέχειν, &c. *Propter multa quidem alia est diligenter examinandum Grammaticæ artificium; maximè autem, quòd de eo sibi placeant & se magnificè jactent Grammatici; eos autem semper insectantur qui sunt aliis ornati disciplinis*, &c. Quod igitur antea Platoni in Cratylo (de quo Dialogo quàm longè alia censeamus, quàm vulgò solent plerique, alibi dicturi sumus) propositum, id & Augustino, ni fallor, hîc, ut isti hominum generi occurreret, & insultandi gloriandique materiam detraheret.

Hunc Augustini librum lecturo

ctuo multum proderit Epilogum sive ἀνακεφαλαίωσιν antedictorum, quæ in caput septimum ab ipso congesta est, diligenter expendere : quæ tamen & ipsa quia paulò confusior & obscurior est, præstiterit fortasse ab istis quæ cap. 10. occurrunt, *Quanto tandem circuitu res tantilla peracta sit*, &c. ubi paucis verbis summam scopumque libri complectitur, incipere. Nobis sufficiat tantum hic de eo dixisse. Si quid enim minùs cautum, aut censoriâ virgula dignum ; id tanti viri sanctitati pioque proposito condonari æquum est. Erit etiam in alterâ, *De ortu & naturâ sermonis*, Diatriba, huic argumẽto qui tractatur illic ab Augustino, locus opportunior.

His

His quæ nobis obſtare præcipuè, aut ab aliis objici poſſe videbantur, ita delibatis ac depulſis; noſtra de verbis hæc eſt ſententia: Accuratam verborum cognitionem non Philologis ſolum & humaniores literas profeſſis eſſe neceſſariam; ſed in omnibus & ſingulis ſcientiis artibuſque percipiendis adeò locum habere, ut in ſingulis ex illorum ignorantiâ graviſſimi interdum & pernicioſiſſimi oriantur errores: in vitâ verò (quod præcipuum) communi rebuſque civilibus & politicis tanti eſſe momenti, ut maximarum in utramque partem momenta rerum ex illorum pravo rectove pendeant uſu & intellectu.

Priuſquam autem ad particulares

ticulares ſcientias accedimus, aliquid priùs, quod ad omnes æquè ſcientias pertineat præmittemus.

Quis ex omnibus ubivis gentium ethnicis proprii fœtus ingenii, qui alteri ſæculo prodeſſent, chartæ, quaſi terræ, διὰ καλάμου, ἐν ὕδατι μέλανι (ut alicubi Plato loquitur) primus mandaverit, ſive ille Anaxagoras, ſive Pherecydes, (nam de Piſiſtrato qui affirmant ex A.Gellio, malè mentem illius ceperunt:) ſive quis alius, non eſt hujus loci quærere. Ubi primum cœpit literarum uſus, ibi libros (libros inquam, συγγράμματα, ſolutâ ſcilicet oratione ſcripta: nam poematum alia ratio:) ſcribi cœpiſſe, rationi maximè conſentaneum videtur ut credamus.

credamus. Literas autem quis Græcos primus docuerit, apud omnes in confeſſo eſt. At *literas Aſſyrias ſemper fuiſſe* non vanis adductus conjecturis etiam Plinius in *Naturali* ſua *Hiſtoria* author eſt; quod Joſephus in libris contra *Appionem* pluribus adſtruit & proſequitur. Sed quicunque primus (non enim id nunc agimus:) ſtatuatur; quod ab antiquis non Philoſophis tantùm, ſed & Hiſtoricis aliiſque paſſim inculcatur, ὅτι ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν ἑκάστῳ ἀπάτη καὶ φενακισμός παραπέπηγε, *unicuique humanorum bonorum fraudem ac fallaciam in propinquo eſſe poſitam*; adeò univerſim verum, ut hîc quoque locum habuerit. Non enim priùs extitere qui de poſteris benè mereri ſcribendo

do conati ſunt, quàm ſtatim exorti ſunt, tum qui ab aliis ſcripta incruſtare & pro ſuo arbitrio interpolare auderent; tum verò qui à ſe conficta, captatâ vel antiquitatis, vel magni alicujus nominis authoritate, aliis inſcriberent: quâ fingendi & refingendi licentiâ quantum labis in humanum genus redundarit, vix quiſquam cogitando, niſi qui ſit in hoc eruditionis genere benè verſatus, aſſequatur. Queritur vir graviſſimus, idemque philoſophus inter paucos ſapientiſſimus, in ſua *Republica* Plato, fuiſſe ſuo tempore genus hominum (agyrtas, infami nullo non ſæculo nomine, vocat ipſe:) qui non privatas opulentorum domos tantùm, ſed &

urbes,

urbes, hominum frequentiâ celebres, errando obirent, librorum ὁμαδὸν (*fasces* alicubi Gellius interpretatur) circumferentes, qui celeberrima Musæi & Orphei (Σελήνης καὶ Μουσῶν ἐκγόνων) nomina præferebant. Ingens ad legendum illecebra, tam splendida nomina: sed plerisque, (τῇ γαστρὶ μετροῦσι καὶ τοῖς αἰσχίστοις τὴν εὐδαιμονίαν,) longè major, librorum argumentum. Eò enim spectabant illi libri, ut si quis propudiosæ vitæ sibi conscius, aut aliquo alio qualicunque scelere se impiasset, ultoresque deos vel vivens, vel certè post mortem perhorresceret, certarum (& quidem, si fides impostoribus, certissimarum) expiationum formulas docerent, quibus offensa numina placarentur.

rentur. Artem ſcilicet (quâ nulla hominum vulgo ars acceptior:) impunè peccandi tradebant. Nè longum faciam; Ut nulla tempora ſuppoſititiorum id genus ſcriptorum feraciora fuiſſe, quàm quæ ortum Evangelii proximè conſecuta ſunt, vel celebris illa Gelaſii Papæ proſcriptio (ſi fas ita loqui) fidem faciat: ita nulla unquam tēpora meliùs doceant quàm pernicioſa ſit iſta licentia, ſi quis hæreſes haud paucas inde enatas, offenſiones infidelium, diſſidia, contentiones, ſuperſtitiones, & cætera mala cogitet, quæ ab hoc (non uno quidem fateor, ſed & hoc, inter alios, haud obſcuro) fonte promanaſſe certum eſt.

Hæc autem quorsum? Adulterinos & suppositititios utiq; dignoscendi libros ratio non una: sed istâ (modò qui verè doctus & pari judicio præditus rem aggrediatur:) nulla certior, cùm non stylus in genere tantùm, sed verba & voces expenduntur singulæ, quàm tali scriptori, (si alia ejus opera non suspecta extent;) quàm sæculo & loco, quæ titulus profitetur, conveniant. Sunt enim non hominum tantum, sed temporum locorumque certi quidam idiotismi; sunt verba propria; quæ qui in legendis veteribus diligenter observarit, non facilè sibi imponi patietur: ut exempli causâ verbum *ens*, *essentia*, *reatus*, *munerarius*;

&

& id genus haud pauca qui primi usurparint, notatum Quintiliano aliisque. Multa quidem cautione contra impostorum in imitando solertiam, multa circumspectione opus esse non diffiteor: nec facilè illis veteribus assentior, qui ex uno aliquo (ut olim nescio quis apud A. Gellium de Plautinis fabulis; & Galenus alicubi de libro Hippocrati adscripto) verbo, de integro libro pronuntiari certò posse censent. Non eruditione tantùm, quod modò dicebamus, sed & judicio planè singulari opus est. His instructus qui ad judicandum accesserit, vix dici potest quantum in verbis ad verum tuendum præsidii inventurus sit.

Hâc præcipuâ ratione, & his potissimùm præsidiis instructus, b.m. parens Isaacus Casaubonus spurium illum *Mercurium Trismegistum*, qui per tot sæcula orbi illusit, & multorum ingenia futilissimis speculationibus occupavit, nonnullorum etiam depravavit; larvam detraxit, & impostorem certissimis indiciis deprehensum, omnibus, quibus ad claram lucem oculos claudere fixum non est, videndum exposuit.

Hæc de verbis in genere. Ad præcipuas, aut quarum saltem præcipuus nunc est usus, scientias accedamus; summa rerum, quæ nostra cumprimis animadversione dignæ mihi visæ sunt, capita

delibaturi,

delibaturi: plenior earum tractatio justo, si forte, operi reservabitur; aut aliis certè, ab otio & ingenio paratioribus relinquetur.

A THEOLOGIA (quam Galenus, Aristotelem secutus, πολὺ μεῖζον καὶ τιμιώτερον πρᾶγμα, omni humana re aut scientia, dignitate & sublimitate longè potiorem, meritò sciscit) fœliciter auspicabimur. Theologiam autem cum dicimus, veram intelligimus & solidam, id est Christianam. Ethnicam enim quod attinet ad Theologiam, sive Mythologiam potiùs, (quæ tamen eruditionis Philologicæ pars jucundissima, sed & utilissima,) si id nunc ageremus, nihil factu facilius, quàm to-

Galenus *De Vsu part.* lib. ult. Arist. *De Partib. Animal.* l. 1. c. 5.

tam illam, aut certè maximam illius partem, ex verbis aut non intellectis, aut callidè obtrusis repetere. Observatum non uni, sed uni præ cæteris undiquaq; doctissimo & in hoc argumento accuratissimo, D. Seldeno, in laudatissimo *De Diis Syris* Opere; vetera pleraq; Gentilium numina (quorum tamen in cultu, bone Deus! quàm seria, quàm fervida generis humani pars multò maxima!) mera fuisse nomina: ex nominibus inquam & verbis, errore aut superstitione colentium, facta numina. Quò etiam pertinet quod Dio Chrysostomus, aut apud eum Diogenes, de Dæmonibus & Geniis per rhetoricam σωματοποιΐαν effictis, postea

ſtea pro veris numinibus cultis & adoratis. Par & Stoicorum & ex ſimili origine ſtupor, qui virtutes animalia credidere. Nec excuſandus, vir alioquin ſapientiſſimus, celeberrimus ille Maimonides, qui in *Doctore perplexorum*, ex illis verbis Davidis, *Cœli enarrant gloriã Dei*, &c. *Non eſt ſermo, neque verba ipſis*, &c. Ariſtotelis de cœlis animatis opinionem confirmare nititur.

Sed his omiſſis; Noſtræ Theologiæ pars jam olim hodieq; non pœnitenda, (non minima, volui dicere) rixæ & contentiones. Harum autem, ſi quis poſitis affectibus res ipſas attentè conſideret, pars haud exigua quid aliud quàm

λογομαχίαι? *sentit idem Aristo quod Xenocrates, quod Aristoteles; loquitur alio modo. Ex hâc autem non rerum, sed verborum discordiâ, controversia nata est*, &c. Ita olim Cicero de quibusdam sui temporis controversiis, quæ magnâ contendentium utrinque animositate agitabantur. Nec multò aliter Seneca; *Primum deposita contentione, depositoque odio, quod implacabile diversa sequentibus indiximus, videamus an hæc omnia ad idem sub alio titulo perveniant.* Quod igitur olim Plato; *Verba, res levis; sed ex* levi

Aretius Felinus, aliàs, Martinus Bucerus, vir doctiss. in Psal. 1. v. 6. *Sui simile verum est à quocunq; dicatur; & latet sæpe sententia eadem sub verbis in speciem diversis. Usu compertum habeo præcipuas tam apud priscos, quàm recentes dissensiones tantùm in verbis, non in re sitas; quibus tamen interim cœlum terræ, & terra cœlo miscetur.* Edit. Argentor. a. d. 1532.

levi initio non leves inimicitiæ; (πρῶτον μὲν ἐκ λόγων, κοῦφα πράγματος, ἔργοι καὶ μῖσος τε καὶ ἔχθραι βαρύταται γίγνονται.) quis non hîc agnoſcit uſu veniſſe?

Scholaſtica quæ vocatur Theologia, Grammaticis, ut in verbis occupatis plerumq; infeſtiſſima, ſi quis eam propiùs inſpiciat, quàm tota ſæpe ſit in verbis, niſi qui longâ conſuetudine penitùs occalluit, agnoſcet. Extant in eam rem non noſtrorum tantùm, ſed & illorum qui in cauſa religionis alia ſentiunt, querelæ ſatis liberæ, & notæ; ut verbo rem tetigiſſe ſufficiat.

Ad ipſos ſinceræ omnis Theologiæ fontes nunc veniamus, τὰς θεοπνεύστους γραφάς: Quot verba, aiunt, tot myſteria. Ita paſſim veteres:

inter alios eleganter Chrysostomus; Καθάπερ ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ θησαυροῦ ἐὰν μικρόν τι ψῆγμα λαβεῖν τις δυνηθείη, πολὺν ἑαυτῷ τὸν πλοῦτον ἐργάσεται. οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς θείας γραφῆς καὶ ἐν βραχείᾳ λέξει πολλήν ἐστιν εὑρεῖν τῶν νοημάτων τὴν δύναμιν καὶ ἄφατον τὸν πλοῦτον. Hoc quidem verissimum agnoscimus nos, & ultra addimus, utcunque in eruendis his mysteriorum thesauris, tot hominum, imò tot ætatum desudaverit industria; infinita tamen adhuc superesse, quæ doctissimorum exerceant ingenia, & vel avidissimæ vetera fastidientium cupiditati possint abundè satisfacere. Sed, proh dolor! dum verborum ignari, aut certè incuriosi, ostentando ingenio, aut proposito suo inservientes, in singulis sacræ Scripturæ verbis quærunt

runt myſteria; quàm ſæpe accidit, ut doctrina cœleſtis in meram vertatur ματαιολογίαν & λεπτολογίαν; & res ſacræ, tractantium imperitiâ, peritiorum (ni pietas contineat,) ludibrio exponantur; aut ipſi certè vel modeſtiſſimis, ſive lectoribus, ſive auditoribus, ludibrium debeant? Non novum hoc, fateor, malum; ſed nunc tamen eò magis pudendum, quò nobis ad verborum cognitionem, longè majora in mundo præſidia, quàm veteribus. Sed vereor nè hic quoq; in loco minùs jucundo verſer.

Jam ſi quis hæreticis contrà ire voluerit, quàm neceſſaria ſit accurata verborum cognitio, vel unus Socinus exemplo ſit; adeò ſubtilis

verborum

verborum rimator, ut frustra sit futurus quisquis ex ejus laqueis expedire se, aut alios irretitos liberare voluerit, nisi pari subtilitate instructus in arenam descenderit. Agnoscent hoc qui scripta ab illo vel per transennam inspexerunt. De verbis ὁμοούσιος, ὁμοιούσιος; de, *natura*, *substantiâ*, *subsistentia*, & similibus, quàm turbatum olim in Ecclesia, quantoque populorum motu; (gravissima quidem in re, sed interdum tamen non adeò gravi de caussâ, cùm neque qui eadem sentirent, eadem semper loquerentur; neque qui in verbis conveniebant, in re semper consentirent;) testes illorum temporũ scriptores, & ex illis recentiores, qui res tractarunt Ecclesiasticas.

Sed

Sed præſtiterit fortaſſe uno aliquo de multis inſigniori exemplo, quàm neceſſaria ſit accurata verborum cognitio ad ſacræ ſcripturæ explicationem, confirmare.

Sancti Pauli ad Philippenſes ſcribentis hæc de ſalutis authore Chriſto verba ſunt: Ad Philip. c. II. v. 6, 7, &c.

Τοῦτο γὰρ φρονείσθω ἐν ὑμῖν ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. Ἀλλ᾽ ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος. Vulgatus interpres, ita vertit; *Hoc enim ſentite in vobis, quod & in Chriſto Jeſu, qui cum in formâ Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus.* Recentiores autem, aliquanto

quanto clariùs, sed in eandem sententiam: *Itaque is sit affectus in vobis qui fuit in Christo Iesu: Qui cum esset in forma Dei non duxit rapinam parem esse cum Deo: Sed ipse se exinanivit forma servi assumpta, similis hominibus factus.*

Ex obscurissimis sacræ scripturæ locis hic meritò locus censeatur; quod qui ex ipso verborum contextu (linguæ fortasse Græcæ ignari) minùs; certè ex diversis interpretum commentationibus facilè intelligant. Vix alius in disceptationibus cum Photinianis, imò & Lutheranis, nobilior, aut magis decantatus locus. Longum esset omnia colligere, & cuivis in promptu libri. Becmannus

nuper

nuper vir doctus, in Theologicis Exercitationibus haud pauca congessit. Receptissima vulgo est illorum sententia, qui verba ista, in quibus maxima difficultas, ἁρπαγμὸν οὐχ ἡγήσατο; in hunc exponunt sensum: *Christus cum esset in æterna illa* (Bezæ sunt verba) *deitatis gloria constitutus, non ignoravit se in ea re (id est, quod D. Patri coæqualis esset,) nullam injuriam cuiquam facere, sed suo jure uti: nihilo minus tamen quasi suo jure cessit, cum ipse se velut in nihilum redigeret, formâ servi aceptâ*, &c. Optima certè, si per se spectetur, sententia, & veritati tam consona, quàm quæ maximè: sed quæ syntaxi verborum parum congruat, ne dicam planè repugnet; ut

alia

alia omittam contra hanc interpretationem, quæ apud Erasmum magni judicii virum, legant, quibus animus & otium. Nec sanè veteres, Græci præcipuè, eò redacti fuissent, ut tam mira cõminiscerentur in hunc locum, si verba ipsa, verborumque contextus hanc interpretationẽ ferrẽt. Qualis hæc Chrysostomi interpretatio : Τί ἐστιν, Οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο, &c. ὁ ἁρπάσας τι μὴ προσηκόντων, κατέχει τοῦτο διηνεκῶς, καὶ ἀποθέσθαι οὐκ ἂν ἕλοιτο, δεδοικὼς, καὶ θαῤῥεῖν οὐκ ἔχων ὑπὲρ τῆς κτήσεως. ὁ δὲ ἀναφαίρετον ἔχων ἀγαθὸν, κἂν ἀποκρύπτῃ τοῦτο, οὐ δέδοικεν. Omitto cætera, quæ ab illo tum hîc, tum Commentariis in Epist. benè multa afferuntur, quibus hanc confirmet expositionem.

Chrysost. tomo VI. λόγῳ ό.

Alii igitur ut contextui

melius

meliùs consulerent, hanc interpretationem commenti sunt. *Non rapuit æqualitatem dei.* i. e. *non est usus suâ potentiâ contra vocationem; non exercuit suas vires, sed semetipsum humiliavit, & exinanivit, formam servi accipiens*,&c. Ut τὸ ἁρπαγμὸν οὐχ ἡγήσατο perinde sit ac si dixisset Apostolus, οὐχ ἡρπάσατο; ut in Epistola ad Hebræos, κοινὸν ἡγησάμενος, pro κοινώσας, vel κοινωσάμενος. Et hanc quidem interpretationem verbis ipsis si cohærentia cum sequentibus spectetur, aptiorem, quàm priorem, nemo linguæ Græcæ peritus inficias iverit. Sed interim quo dici possit exemplo *rapere*, qui quod suum est sibi sumit, in dubium si quis revocet, quid responderi possit,

ſit, ego non video. Non nova eſt hæc interpretatio, jam olim notata à Chryſoſtomo, & ab ipſo exploſa. Dices de Chriſto, ut Deo, non iſta voluiſſe Paulum. Hoc equidem velint Arriani, & magno mercentur quicunque ab illis, ut ſibi concederetur. Agnoſcit Eraſmus his verbis Apoſtoli, ut præcipuâ quadam clavâ, veteres contra Arrianos pugnaſſe. Quam tamen ipſe repudiat, ne vim S. Scripturæ quanquam in bona cauſſa, inferre cogatur.

Quid igitur nos? hoc utique: duarum iſtarum vocularum ἁρπαγμὸς & ἡγεῖσθαι non ſatis animadverſam vim, tantas huic loco tenebras offudiſſe. Ἁρπαγμὸς vel ἁρπαγὴ (nam eadem eſſe nemo dubitat) haud

haud rarò Græcis pro *præda* aut *spoliis* quæ parta victoria aut expugnata urbe victoribus cedunt. Vel unicus Polybii locus id abundè doceat. Polybius igitur Historiæ suæ libro x. ubi de direpta Carthagine, & ea occasione de more tractat (in quo exponendo multus est) in dividendis spoliis à Romanis observari solito, tribus diversis ad unam eandemque rem, prædam scilicet, exprimendam verbis utitur. Verba illa, ὠφέλεια, ἁρπαγὴ, λάφυρον. Exempli causa; cùm pauló ante dixisset, μηδὲ πρὸς τὰς ὠφελείας ὁρμᾶν, &c. paucis post lineis idem extulit, ὥρμησαν δὲ πρὸς τὰς ἁρπαγὰς, &c. Spoliorum autem vel prædæ commemoratione insolitam quamvis exultationē

παροιμιακῶς

παροιμιακῶς ab Hebræis exprimi solitam, non pauca veteris Testamenti loca, quæ dubitanti fidem faciant.

Isaiæ c. IX. v. 3. *Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe, sicut exultant* (victores sc:) *quando dividunt spolia.*

Ejusdem, cap. LIII. v. 12. *Idcirco partem dabo ei pro multis* (vel ut alii melius, *dabo ei partem eximiam* :) *ut cum robustis partiatur prædam* (quod alii, *ubi inter præliatores spolia dividentur* :) *pro eo quod profundit in mortem seipsum,* &c.

Psalmo CXIX. v. 162. *Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa.* Prov. XVI. 19. *Melius est humiliari cum mitibus, quam dividere*

videre ſpolia cum ſuperbis.

Huc etiam faciunt haud dubiè & iſta,etſi longe aliter à multis expoſita, Pſal. 76. v. 4. נאור אתה אדיר מהררי-טרף. *Illuſtris tu, magnificus, præ montibus prædæ.* quod optimè vulgata noſtra Anglicana, *Thou art more glorious and excellent than the mountains of prey.*

Eodem quoque Jer. XLV. 5. & multis aliis locis לשלל נפש pertinere quis dubitet? Ait ibi propheta, aut per prophetam Deus potius, ונתתי לך את נפשך לשלל *Dabo tibi animam tuam pro ſpolio in omnibus locis quò abiturus es.* Quorum verborum ſumma eſt elegantia, & emphaſis mira. Intercedente enim apud Deum pro Barachia

chia suo propheta Jeremiâ, (quid autem sibi de tam gratioso apud omnipotentem dominum parario non promitteret ille?) respondet Deus, quanquam temporis universim (ex irrevocabili jam sententiâ:) tristissimi ratio non ferat, ut alia Barachiæ concedat; se tamen vitam illi propriam largiturum, quæ in tantis periculis, in tantâ perdentium ac pereuntium undique multitudine, in non minorem cessura sit ipsi lætitiam & exultationem, quàm si de victis hostibus spolia ampla reportasset. Græci interpretes elegantissimè, εἰς εὕρημα. Ita enim non Xenophon tantùm, sed Thucydides & alii nonnulli τὸ εὕρημα usurpant, pro eo quod magis

vulgare,

vulgare, τὸ ἑρμαῖον, aliis.

Ad vocem autem ἡγεῖσθαι quod attinet; ut Apoſtolus hîc, τὸ ἁρπαγμὸν ἡγήσασθαι, planè ſimiliter & Cicero ſuum illud, *oſtentationem putare*; ut cum dicit: *Quotus enim quiſque Philoſophorum invenitur, qui ſit ita moratus, ita animo ac vita conſtitutus, ut ratio poſtulat; qui diſciplinam ſuam non oſtentationem ſcientiæ, ſed legem vitæ putet: qui obtemperet ipſe ſibi, & decretis ſuis pareat?* Verbi autem ἡγήσασθαι cum diverſis aliis ſubſtantivis eâ notione conjuncti, varia paſſim apud varios exempla. Dionyſius Halicarnaſſeus Antiquit. Roman. libro III. ubi de Romuli morte diſſerit, variiſque pro cujuſque affectu ſuper ea opinionibus: Ὁι δὲ

Cicero II. Tuſcul. haud procul ab initio.

χρηματισμὸν

χρηματισμὸν (inquit:) ἡγούμενοι τὸν πόλεμον, καὶ μεγάλων ἀποστερεῖσθαι νομίζοντες ὠφελειῶν, εἰς ἐπιβουλὴν καὶ φθόνον ἀνθρώπων τὸ ἔργον μετέφερον. &c. Vertit interpres, *Alii qui quæstus gratia geri bella judicabant, seque magnis privari commodis existimabant, humanis dolis & invidiæ imputabant totum negotium*, &c. Simplicius erat cum Cicerone dicere, *Qui verò bellum quæstum putabant, & se magnis commodis* (ὠφελειῶν, ex prædatione scilicet & spoliis, ut modò in Polybii loco vidimus:) *privari reputabant.*

Idem schema loquendi, quamvis non idem verbum, 1. Tim. 1. 6. Παραδιατριβαὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων νομιζόντων πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσέβειαν: Ubi contra proprietatem Græci sermonis ita

vertunt

vertunt quidam, ut τὴν ὑπόστασιν quod ſubjectum eſt, (ut cum Dialecticis loquamur) ipſi prædicatum faciant. Non ovum ovo ſimilius, quàm eſt iſta phraſis Paulina Dionyſianæ phraſi; articuli in utroque idem ſitus, eadem vis. Sunt autem qui τὸ ποιήσασθαι, pro ἡγήσασθαι eodem ſenſu uſurpent. Ita Gregorius Nyſſenus contra Eunomium libro primo, Ὁ τῆς προσόδων ἀφορμὴν τὴν τοῦ δόγματος προστασίαν ποιησάμενος. Vertit Gretſerus: *Qui doctrinæ ſuæ profeſſionem pro quæſtu habuit.*

Porrò quod Cicero, ut modò videbamus, enunciavit, *qui diſciplinam ſuam non oſtentationem ſcientiæ, ſed legem vitæ putet*, &c. id Cornelius Nepos in *Vita Attici*

ſic expreſſit: *Nam & principum philoſophorum ita percepta habuerat præcepta, ut his ad vitam agendam, non ad oſtentationem uteretur.*

Hoc igitur dicit Apoſtolus: Chriſtum hominem verum, cùm verus eſſet idem deus, non eum tamen affectibus humanis indulſiſſe, ut divinitatem, vel *deitatem ſuam ſpolium*, (i. e. oſtentationis & exultationis materiam:) *putaret*: vel, ut cum Cornelio Nepote loquamur; Chriſtum hominem, cum in terris ageret, non duxiſſe ſibi faciendũ, ut *numine ſuo ad oſtentationẽ uteretur*; ſed contrà, exanitionis ſtatum prætuliſſe, &c. Maluit autẽ fortaſſe Apoſtolus τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, quàm τὸ θεὸς εἶναι dicere, quia in illis verbis major

jor quædam videtur oſtentationis eſſe ſignificatio.

Non puto cuiquam ſcrupulum jam ſupereſſe ullum de vero & germano ſenſu horum verborum ; cùm præterea liceat obſervare, ipſum verborum contextum & tenorem tantum per ſe potuiſſe, ut hanc interpretationem quibuſdam vel invitis, ut ita dicam ; nullis alioqui certè quibus eam tuerentur aut lectori probarent argumentis ſuffultis, extorqueret. Cornelius à Lapide vir doctiſſimus & diligentiſſimus, poſt commemoratas priores interpretationes, quas tres ille (ego duas tantum, quæ aliquid differunt, animadverto :) numero conſtituit ; hæc addit :

» Nota. Rapina hæc, eſt
» arrogantia, vel arrogantiæ
» effectus. Rapere enim al-
» terius gloriam, eſt eam ſibi
» arrogare. Ita Auguſtinus
» ubi ſuprà. Secundò, ut
» Chryſoſtomus & Vatablus
» per metalepſin rapere ſig-
» nificat rem aliquam per-
» inde ac ſi rapta eſſet, ſtu-
» dioſè & contentioſè reti-
» nere. q. d. Chriſtus non ra-
» puit, non ambivit, ut Lu-
» ciſer Iſ. XIV. 13. æqualita-
» tem dei, nec ut raptores
» ſolent raptum (dum male
» ſibi conſcii metuunt ne il-
» lud amittant:) ſtudioſè
» ſervavit, & ambitioſè de-
» fendit, ſed potius ſpontè,
» quaſi legitimus dominus
» depoſuit i. e. celavit, ſeque
» exinanivit, &c. Hoc enim
» exigit

» exigit particula adverſati-
» va, *ſed*, quæ ſequitur cum
» ait, *ſed ſemetipſum exinani-*
» *vit*. Alioquin non tam
» adverſativa erit, quàm ex-
» plicativa, capieturque im-
» propriè, *ſed*, pro, *verun-*
» *tamen*. Hactenus ille.

Joannes Camero ὁ μακαρίτης, vir eruditiſſimus, & in ſolvendis τοῖς ἀπόροις ſacræ ſcripturæ & obſcuris elucidandis plerunq; ſolertiſſimus & acutiſſimus, hoc ipſum quod nos hic, dudum vidit, & clariſſimè expreſſit, his verbis :

» Verſ. 6. οὐχ' ἁρπαγμὸν ἡγή-
» σατο, &c. Phraſis eſt ſumpta
» ab eo quod tum fieri ſole-
» bat : Victores nempe ho-
» ſtium ſpolia detracta atque
» erepta in trophæum erige-
» bant. Itaque optimè iſta

„ ſic Gallicè vertas ; *Il ne fit*
„ *point de triumphe* (*ou, tro-*
„ *phee*) *de ce qu' il eſtoit egal*
„ *à Dieu.* h. e. non jactavit,
„ non viſus eſt gloriari & in-
„ ſoleſcere. Hortatur nempe
„ fideles Apoſtolus ad humi-
„ litatem, argumento ab ex-
„ emplo Chriſti ducto, qui
„ cum Deus eſſet, non ut
„ Deum ſeſe geſſit, non id
„ palam patefecit, ab oſten-
„ tatione & gloria alienus,
„ ſed ſervi formam aſſump-
„ ſit.

Non igitur nova eſt hæc interpretatio, nec eam mihi vindico; quanquam qui idoneis aut ullis omninò argumentis eam fulciret & adſtrueret, hactenus, quod ſciam, nemo fuerit.

Ad Syriacam horum verborum

borũm verſionem quod attinet, ut planè non auſim præſtare verba Apoſtoli ut à nobis expoſita ſunt, ab illo interprete accepta eſſe; ita nihil video, cur ita rem habere veriſimile non ſit. Verba enim חשף & חשב quibus ille utitur, in hanc ſententiam non incommoda; quorum, poſterioris præcipuè, in ſacra ſcriptura exempla quærentibus erunt obvia. Cæterùm, Syriaca hæc, quæ vertens Tremelius, vir alioqui doctiſſimus, ad receptam, (more nimis recepto:) vulgò ſententiam detorſerat; Junius in Notis veriùs & ſimpliciùs expreſſit; *Non fuit rapinam æſtimans illud, quòd eſſet æqualis Deo*; *ſed animam ſuam exinanivit*, &c.

Dudum est, cùm hæc scripta, & typographo tradita. Interim dum ego domo absum, & ille reditum meum, quò emendatiora prodirent, quæ tradita fuerunt, expectat; quod alicubi Poeta, *Differ, habent parvæ commoda magna moræ*; id hic usu mihi, (Lectori quoq; non incommodè fortasse) venisse spero. Ita enim certè contigit, ut interim Viri summi, Hugonis Grotii, *Annotationum in N. T. tomus secundus* insperatò se mihi conspiciendum potiendumq; præberet. Quanquam erant alia passim, ut in Opere tam eximio, quæ oculos meos volventis allicerent, ad hunc tamen Apostoli ad *Philippenses* locum, qui, ut insignis præter alios & maximi

mi momenti locus, menti meæ præcipuè tum obversabatur, quàm potui, properavi. Quod ipso vivente præ me tuli semper, id jam de vitâ functo profiteri palam non pigebit, eum esse me, qui scripta Grotii peculiari quadam, ob admirationem judicii & ingenii, (quæ summa in illo, si quid ego judico; præter inaffectatam purissimi styli simplicitatem, fuerunt,) veneratione prosecutus sum. Nutationes ejus & fluctuationes in religionis negotio non excuso: quanquam illum alioquin de re & Veritate Christianâ adeò benè meritum censeam, ut si quid illi secùs acciderit aut exciderit, id commodâ potiùs, quoad ejus fieri possit, interpretatione leniri de-

beat ab iis quibus pietas cordi eſt, quàm ſummi rigore juris exaggerari. Cæterùm, nullius unquam (qui non afflatus cœlitùs) mortalis hominis authoritas apud me tanti; nullius admiratio tantum potuit, ut ab illo diſſentire, ſi probabilis ratio ſuaderet, religioni eſſet. Lectis igitur quæ Vir ſummus & incomparabilis in hunc locum ſcripſit, cùm graves in re graviſſimâ diſſentiendi cauſſas habere me perſuaſum haberem, eas hîc pro debito promovendæ tuendæque Veritatis ſtudio, exponere, & æquo Lectori perpendendas proponere viſum eſt.

Non jam de ſenſu verborum illorum, ἁρπαγμὸν ἡγήσασθαι, (de quibus hactenus,) agemus

mus tantùm, quæ non multò aliter, (quanquam aliis innixus fundamentis) interpretatur & ipse Grotius, quàm ut nos debuisse contendimus; sed de scopo totâque integræ illius pericopæ sententiâ, quâ de Christi ex alto fastigio ad postremam fere humilitatem *Exinanitione* tractat Apostolus.

Primò igitur, quò Lectori sit facilius judicium; sed eò præcipuè, ne forte aliquam summo viro in sententiâ ejus exponendâ vel imprudentes injuriam faciamus, integra ipsius verba hîc apponemus; postea verò, quæ nos illis opponenda judicavimus.

Hugo

Hugo: Grot. Annot. in N.T. tom. II. *p.606.* &c.

Philip. II. v.6. &c.

ΟΣ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων.] Μορφὴ in nostris libris non significat internum & occultum aliquid, sed id quod in oculos incurrit, qualis erat eximia in Christo potestas sanandi morbos omnes, ejiciendi dæmonas, excitandi mortuos, mutandi rerum naturas: quæ vere divina suut, ita ut Moses, qui tam magna non fecit, dictus ob id fuerit Deus Pharaonis. Vocem μορφῆς quo dixi sensu habes Marci XVI. 12. Esaiæ XLIV. 13. ubi in Hebræo תבנית. Daniel IV. 33. V. 6. 10. VI. 28. ubi in Chaldæo זיו Job IV. 16. ubi in Hebræo תמונה.

'Ουχ

Οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ] ἁρπαγμὸν ἡγεῖσθαι est locutio Syriaca. In Liturgiâ Syriacâ Johannes Baptista Christo baptismum ab ipso expetenti dicit, לא אסב לכון גזלתא non assumam rapinam. Solent qui aliquid virtute bellicâ peperere id omnibus ostentare, ut Romani in triumpho facere solebant. Non multò aliter Plutarchus in Timoleonte, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο. Sensus est, non venditavit Christus, non jactavit istam potestatem: quin sæpe etiam imperavit, ne quod fecerat, vulgaretur. Ἶσα hic est adverbium. Sic Odyss. O, Τὸν νῦν ἶσα θεῷ Ἰθακήσιοι εἰσορόωσι. Ἰσόθεα φρονεῖν dixit scriptor II. Macc. IX. 12. Εἶναι ἶσα θεῷ est spectari tanquam Deum. Vide hujus loci usum

ſum egregium Euſebii V. 2.

Ἀλλὰ ἑαυτὸν ἐκένωσε] הריק. Planè idem ſenſus, qui II. Cor. VIII. 9. ὅτι δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὤν. Nam inopes dicuntur κενοὶ Gen. XXXI. 42. Luc. I. 53. Jud. XI. 3. ubi in Hebræo eſt, אנשים ריקים: Græco, ἄνδρες κενοὶ: Latinus vertit, viri inopes. Itaque ἑαυτὸν ἐκένωσε eſt, libenter duxit vitam inopem: Math. VIII. 20.

Μορφὴν δούλου λαβὼν] Similis factus eſt ſervis, qui nihil proprium poſſident. Hic ponenda διαστολή. incepit enim jam ἀντίθετον aliud.

Ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος] Cùm ſimilis eſſet hominibus, illis nempe primis, id eſt, peccati expers II. Cor. V. 21.

Καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος] σχῆμα hic eſt ἀξίωμα, dignitas conſpicua,

conſpicua, ut apud Græcos ſæpe, quam vocem hîc ſervavit Syrus. & εὑρεθεὶς eſt נמצא conſpectus eſt, ὡς ἄνθρωπος, כאדם tanquam Adam, qui ὁ πρῶτος ἄνθρωπος. Dignitate talis apparuit qualis Adam, id eſt dominio in omnes creaturas, in mare, ventos, panes, aquam. ob quam cauſam id quod de Adamo dictum fuerat in Pſ. VIII. Chriſto μυστικῶς applicatur.

Εταπείνωσεν ἑαυτὸν] Non pro eâ dignitate ſe geſſit, ſed humiliter admodum, ita ut & pedes diſcipulis lavaret Joh. XIII. 12. 13. Sicut ἐκένωσε, ita ἐταπείνωσεν, formæ ſunt Hiphil, ſed ſignificant, talem ſe exhibere, aut oſtendere. Sic & Latini dicunt, comem ſe facere.

Γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου] Factus est obediens, nempe hominibus, tam Judæis, quàm Romanis. Non opposuit vim illam divinam capientibus se, damnantibus, interficientibus. Tantas injurias libenter pertulit bono humani generis.

Θανάτου δὲ σταυροῦ] Quod supplicium & summè atrox (nam & inde cruciare, & cruciatus,) & maximè despectum. Appianus Civilium II. ἐκρεμάσθησαν ὅσοι θεράποντες ἦσαν. Servus apud Plautum, *Scio ego crucem fore mihi sepulchrum.*

Hactenus ille. Priusquam ad singulas voces accedimus, hoc in genere de illo qui maximè controvertitur verborum sensu præfari libet, & authoritate veterum, quorum notatus

notatus aliis hac in re consensus, (ut recentiores omittam:) & ex ipso verborum tenore persuasissimum nobis esse, tam divinam quàm humanam Christi naturam his verbis ab Apostolo adstrui: divinam quidem illis, ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ. humanam autem, aliis quæ sequuntur haud unis; de quo vix quisquam dubitat: sed quibus tamen potissimum, cùm alii μορφὴν δούλου; alii autem, ἐν ὁμοιώματι τῶν ἀνθρώπων, &, σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, in eam rem præcipuè laudent & urgeant, nec in eo primæ notæ *Protestantibus* inter se planè conveniat, nos quoque judicii nostri libertate, quæ præcipuæ sententiæ minimè incommodatura est, utemur scilicet.

ſcilicet. Ita igitur ſentimus; Apoſtolum ſtupendam illam Chriſti Dei κένωσιν à duobus præcipuè capitibus commendare: primo quidem, quod homo factus ſit, vel humanam potiùs naturam Deus aſſumpſerit: ſecundo autem, quod homine aſſumpto, abjectiſſimam conditionem, ſervilem ſcilicet elegerit. Hæc duo, opportunâ, in re tantâ & tam incredibili, ἐπιμονῇ, continuis duobus verſiculis repetit. In priore verſiculo, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρ. γενόμενος, (niſi ita vertas, *formâ ſervi acceptâ, cùm ſimilis hominibus factus eſſet*;) videtur eſſe quoddam ὕστερον πρότερον; cujus generis plura obſervarunt in his libris eruditi. Hæc ordinis cauſſâ quamvis ita ſtatuamus,

tuamus, non tamen humanam naturam à μορφῇ δούλου excludimus: imò si sola hæc essent, non alia verba requireremus, quibus illã assereremus. Non enim potest (præcipuè cùm unum idemque μορφὴ verbum utrumque significet) à conditione servili, humana; ut nec à majestate Dei (ut hic rectè non unus disputat) divina natura separari. Nunc singula expendamus.

Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων] μορφὴ, ait vir maximus, *in nostris libris, non significat internum & occultum aliquid*: &c. Rectè, modò nihil obstet, quò minùs usitata verbi significatio retineatur. Tum enim certè usitatam significationem minùs usitatæ præferre rectum est. Nam alioquin nullum

lum non ſcriptorum genùs earum vocum exempla ſuppeditat, quæ vel rarò, vel fortaſſe apud eundem ſcriptorem non omninò niſi ſemel tali notione, quam contextus ibi ratio manifeſtò requirit, occurrant. Imò non pauca, quæ longè diverſo, vel etiam contrario ſenſu una eademque paginâ, ne dicam ſententiâ: quale quod apud Thucydidem, θέσθαι τὰ ὅπλα, pro *arma ſumere*, & *deponere*, intra unius ambitum ſententiæ, à doctis notatum. Ita fert communis loquentium uſus. Ecce, ne longè abeamus, in his Apoſtoli verbis iſta duo, σῶμα, & ἄνθρωπος, novo planè ſenſu, cujus in ſacris libris nulla alibi ſunt exempla, accipit V. M. ut poſtea videbimus.

mus. hoc autem quàm verè, nihil attinet hîc dicere. Certè Joh. XVII. v. 17. & 19. in Chriſti prece, τὸ ἁγιάζειν, aliter cùm de Chriſto dicitur, aliter cùm de diſcipulis, non Grotius tantum, ſed quantum eſt opinor interpretum, exponunt. Talia non pauca aliis animadverſa, quæ non hîc congeram. Hîc autem cur μορφὴ non de exteriore tantum ſpecie ſumendum ſit, vox ὑπάρχων, (ſi propiùs vis illius, non tamē obvia valde fateor, attendatur) non leve argumētum. Quanquam ſi per μορφὴν, divinæ quidam ſplendor Majeſtatis extra ſeſe quoquo modo manifeſtans, & creaturis quibuſcunque viſendus intelligatur, nihil ultra poſtulamus. Sed in eo præcipuè

cauſſa

caussa vertitur, utrum hæc Apostolus de Christo Jesu ante, vel post Incarnationem; seu assumptam naturam humanam. Si enim de Christo nondum nato vel incarnato hæc dici concedantur, μορφῇ θεȣ̃ ipsam Dei ȣ̓σίαν si non exprimi, certè innui & includi nemo dubitaverit. Sed hoc non concedunt qui in hac caussâ nobis adversi sunt, non μορφὴν δȣ́λȣ tantum, sed & quæ sequuntur, ἐν ὁμοιώματι τῶν ἀνθρώπων, &c. ad conditionem servilem restringentes. At V. M. illorum exceptiones, in quibus, ut videtur, satis sibi fore præsidii desperabat, nihil moratus, novam, proprio fisus ingenio, rem conficiendi rationem excogitavit: nullo authore veteri, nulla, quod sciam,

am, vel vetere, vel nova verſione ſuffragante. Sed de eo poſtea ſuo loco. Quod autem per μορφὴν θεοῦ Chriſti miracula innui cenſet, non primus hoc ille cenſuit, & miror in re tantâ tam facilè ſibi perſuaderi ſiviſſe. Ego libenter de vetere aliquo ſcriptore locum proferri mihi velim, ubi poteſtas eximia talis qualis hîc deſcribitur, μορφὴ θεοῦ nuncupetur. Notiſſimâ ſiquidem & vulgatiſſimâ (quod valde ſolent urgere, qui nobis hunc locum conantur eripere) ſignificatione, μορφὴ eſt exterior forma, ſpecieſve, quæ ex vultu, geſtu, cultuve in oculos incurrit; non quæ ex factis. Imò, μορφὴ, propriè talis *forma*, quæ geſtis admirandis & eximiæ poteſtati non

raro

rarò apud probatissimos scriptores opponitur. Miranda erant, si non miracula, Alexandri Magni gesta, quæ qui videbant, audiebantve, tanquam numen aliquod suspiciebant. An igitur quisquam ita locuturus, ut hæc Alexandri gesta, hanc virtutem & fortunam, θεῖαν μορφὴν, aut θεοῦ μορφὴν in Alexandro dicturus fuerit? Certè Alexandri ipsius μορφὴ simpliciter longè alia res: de qua ita Q. Curtius; *Interrito vultu Regem Thalestris intuebatur, habitum ejus haud quaquam rerum famæ parē oculis perlustrans. Quippe hominibus Barbaris in corporum majestate veneratio est, magnorumque operum non alios capaces putant, quam quos eximiâ specie donare natura dignata*

dignata est. En, ut *eximia species,* (θείαν vel θεοπρεπῆ μορφὴν, id eſt, ὑπερφυῆ non malè vertas) *eximiæ poteſtati* opponatur. Atque ita in omnibus illis locis quos indicavit V. M. μορφὴ de formâ corporis externâ propriè, non de eximiâ aliquâ poteſtate accipitur. Nec igitur in Chriſto μορφὴ θεοῦ, non vulgari ſaltem notione, de miraculis ejus & eximiâ poteſtate exponi debuit ; aut eo nomine altera illa μορφῆς, de formâ eſſentiali, ſignificatio quòd minùs eſſet vulgaris & uſitata, repudiari. Quod autem præterea V.M, de Moſe, *Deus Pharaonis* dicto, adfert, quanquam non deſunt viri doctiſſimi qui aliam nuncupationis ejus rationem red-

dant; non tamen juvat ipsius caussam, quod sciam, si concedatur illi, qui divina operentur, *Deos* olim apud multos esse nuncupatos, aut habitos; cùm non de voce *Dei*, sed de voce μορφὴ sit omnis controversia. Ecce, Act. XIV. Paulus & Barnabas divina inter Lycaonas operati, *Dii* nuncupari ab attonito vulgo meruere; qui tamen vulgus non μορφὴν θεῶν ideò iis tribuit, sed exertè ὁμοίωμα (quod tantundem ac si μορφὴν dixisset) τῶν ἀνθρώπων. Sed pergamus.

Ὀυχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο] In uno illo, quod ex Liturgiâ Syriacâ, à Fabr. Boderiano editâ profert V. M. exemplo, nihil admodum video, cur ἁρπαγμὸν ἡγήσασθαι, sensu Apostoli, phrasis

ſis dicatur Syriaca : ne id quidem, cur *rapinam aſſumere*, vel, *per rapinam ſumere*, pro, alienum jus, vel contra jus aliquid uſurpare, ſit Syrorum proprium. Verborum Apoſtoli longè alia ratio. Ex iis quæ in priore diſputatione attulimus liquere poſſit, φράσιν illam partim eſſe Hebraïcam, partim verò Græcam : imò & Latinam. Ad ſenſum verborum quod attinet quem probat V. M. Cameronem, de quo nos antea, videtur expreſſiſſe ; & de hoc ipſius conſenſu, quo noſtra ſententia confirmetur, admodum lætamur. Quanquam jam olim & Theodoretus ita interpretatus, qui τὸ ἁρπαγ. οὐχ ἡγήσ. per, οὐ μέγα τοῦτο ὑπέλαβε, exponit. *Non multò aliter*, ait V.M.

Plut. in Timoleonte, ὐχ ἁρπαγὴν ἡγήσατο. Ego iſta verba in Plutarchi Timoleonte quæſivi, nec inveni hactenus. Quæ proximè ad hæc accederent, iſta ſe mihi obtulere; Οὐχ ἥρπασαν οἱ Κορίνθιοι τὴν πλεονεξίαν. Favent hæc verba illorum interpretationi, qui ὐχ ἁρπ. ἡγήσ. idem eſſe volunt ac ſi dixiſſet Apoſtolus, ὐχ ἥρπασεν, aut ἡρπάσατο: ad hanc quam tuetur V. M. quomodo pertineant, non ſatis aſſequor. Sed poteſt fieri ut alibi in Plutarcho occurrant, quæ in Timoleonte non invenio. Sin aliter res habet, ſuſpicor V. M. ità potiùs ſcripſiſſe, *Non multò aliter* Plutarchus *in Timoleonte*. Ἁρπαγ. ὐχ ἡγήσατο, *ſenſus eſt*, &c. & loco alieno vel ab exſcriptore, vel à typothetâ

typothetâ diſtinctiones eſſe poſitas. Aliud huic planè geminum παρόραμα pauló poſt notamus.

Ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε] Cur τὸ κενῶσαι ad paupertatem, quanquam interdum ita uſurpatum inveniatur, hic reſtringatur, nulla cauſſa eſt. Laxior illa vocis *inanitionis* in genere ſignificatio, ad vilitatem & οὐδένειαν humanæ conditionis, ſi cum divinâ comparetur, exprimendam ut eſt magis appoſita, ita & Apoſtoli propoſito magis accommoda. Apoſtolo propoſitum, incredibilem Chriſti ταπείνωσιν ob oculos ponere, qui ex μορφῇ Θεοῦ, ad μορφὴν δούλου, ſuſcepto homine, deſcenderit. Deo, qui τὸ πᾶν ἐν πᾶσι, propriè competit omne πλήρωμα. Homine

autem nato quid levius, aut κενώτερον? quod graphicè admodum divinus Psaltes ita
Psal. LXII. v. 10. expressit: *Tantummodo vanitas sunt* (utor versione Junii) *nati plebeio homine; mendacium sunt nati præstante viro: lancibus illi simul impositi, ascensuri essent supra vanitatem.* Quod autem notat V. M. eundem esse verborum istorum sensum, qui & illorum II. Cor. VIII. 9. ὅτι δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὤν: eandem sanè argumenti vim esse, à Christi exemplo sumptam, libenter illi concedam; non & eundem planè utrobique scopum. Hîc enim propositum Pauli, ad humilitatem; illic, ad beneficentiam cohortari. Ibi igitur Christum proponit πλούσιον, id est, in exuberan-

uberantiſſimæ fœlicitatis poſſeſſione, ut Deum, conſtitutum, paupertatem, ut nos ditaret, non detrectantem: hîc autem eundem in æternæ faſtigio Majeſtatis, ad humanæ naturæ conditionem, ſortemque ex humanis abjectiſſimam ſeſe demittentem. At ibi quoque V. M. vocem πλοῦτος aliò trahit; quaſi miraculorum poteſtas, & divitiæ eſſent naturâ affinia. At longè aliter exempla in Sacra Scriptura propoſita. Quid Eliæ poteſtate magnificentius? Ejus autem vita quantum à poſtremâ paupertate plerunque aberat? Annon & alii pariter non pauci, qui cum Petro dicere potuerunt, Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει ἡμῖν, ὃ δὲ ἔχομεν, τοῦτο δίδομεν, &c. Act. III. 6.

Inde est, quod famosus ille in Historia Sacrâ & Ecclesiastica Simon, diræ execrationis carmen audire meruit, quod donum Spiritus Sancti quo
Act. VIII. miracula (ut ex versu 13. colligere est:) patrarentur, pecuniariâ æstimatione sibi comparare voluerit. Christus autem quatenus Deus, optimè πλέπ☉· indigitetur, ut qui fons omnis boni unicus, verus δοτὴρ ἐάων, sæculares aliis divitias dispenset. 1. Chron. XXIX. 12. cujus, *terra & plenitudo ejus:* Ps. XXIV. 1. alibique.

Μορφὴν δούλου λαβὼν] Per μορφὴν δ. conditionem hominis abjectissimam & infimam quæ supremæ, Deitatis, opponatur, multò probabilius hic indicari, quàm eò propriè respici, quod servi *nihil proprium possideant,*

ſideant, ut cenſet V. M. Huc pertinent verba Ciceronis; *Meminerimus autem & adverſus infimos juſtitiam eſſe ſervandam. Eſt autem infima conditio & fortuna ſervorum.* Pergit V. M. *Hic ponenda*, ait, διαστολή. *incipit enim jam* ἀντίθετον *aliud.* Imò, hîc incipit novum commentum, cujus alium quemvis potiùs authorem (ſi tamen ille author) fuiſſe optarem, quàm tanti ingenii virum.

Ἐν ὁμοιώματι ἀνθρ. γενόμ.] Notum eſt, & à viris doctis fuſè probatum, has voces, ὡς, ὁμοίωμα, & alias ſimiles, apud Hebræos rem ipſam paſſim denotare. Ita interdum & vox *effigies* apud Latinos, ut & *imago*, rem ipſam ſignificant. Quanquam non diſplicet

quod ex Græcis scholiis à nonnullis hic affertur; Διὰ τί δ' εἶπεν, ὁμοίωμα ἀνθρώπων; ὅτι εἶχέ τινα ὑπὲρ ἄνθρωπον· τὸ εἶναι καὶ θεὸν· τὸ ἄνευ συνουσίας τεχθῆναι. Eò igitur spectant istæ exceptiones, ut Christum, qui exteriori specie non alius quàm purus putus homo apparebat, non ψιλὸν ἄνθρ. fuisse innuant, nec aliorum hominum lege natum. Huc etiam facit, quod scriptor Epist. ad Hebr. carnem Christi, *Divinitati ipsius oppansam*, ut Grotii ipsius verbis utar, καταπέτασμα· & Græci Patres, περικάλυμμα, nuncupant. Quanquam enim utraque in Christo natura pari veritate, ratio tamen & usus loquendi postulat, ut à nobiliore & potiore potissimùm censeatur & denominetur. Quod autem

autem V. M. per ἀνθρώπους, *primos homines*; & per ἄνθρωπον, *Adamum*, à Paulo innui sciscit, id, ut liberè dicam quod sentio, sive rem spectes, sive verba, nullâ mihi veri similitudine niti videtur. Nam nullibi, quod sciam, de primis illis hominibus, aut Adamo separatim tam divina & magnifica prædicantur, ut Christus, cui modò μορφὴ θεοῦ peculiari quadam ratione, tribuebatur, idem nunc Adamo & primis hominibus comparetur. Quæ Psalmo VIII. gloriosè de homine canuntur, multo plures sunt, qui de toto genere, quàm qui de Adamo uno exponunt. Adamus ad illam dignitatem, si innocens perstitisset; in Adamo autem universum genus humanum

manum creatum. Si jus itaque spectemus primigenium, eadem omnium hominum ratio est. Si possessionem, ne Adam quidem tam diu fuit in possessione, ut ei jure quisquam privatim gratulari debuerit. Quanquam ne nunc quidem adeò penitus exciderunt ea dignitate homines, ut non illa tam magnifica hominibus universìm modo quodam competant. Hinc est quod & apud Ethnicos haud minùs magnifica de hominis dignitate & absoluto quodam in cætera quævis animalia imperio reperire est. Legantur quæ Plutarchus hac de re in tractatu περὶ τύχης, & Plinius *Natur. Hist.* lib. VIII. c.4. ut alios omittam. Adami inter priscos heroas quorum

laudes

laudes proſequitur, non meminit author *Eccleſiaſtici.* Aliquid author *Sapientiæ*, ſed parcè. Noſter autem Apoſtolus 1. Cor. xv. Chriſtum cum Adamo ita contendit, ut diſcrimen inter illos immane quantum ſtatuat. Quis verò credat, ſi de Adamo aut primis adeò parentibus cogitaſſet hic Apoſtolus, eum, ἄνθρωπον aut ἀνθρώπους nudè ac ſimpliciter dicturum fuiſſe, cùm illo quem diximus loco de Adamo acturus, non contentus dixiſſe, πρῶτος ἄνθρωπος, quod ſufficere poterat; proprium etiam nomen *Adam* addiderit? Tuam fidem libenter, ſi liceret, Vir magne, convenirem, ſerióne in animum tuum inducere potueris ita intellecta à primis illis, ad quos

ſcribebat, Chriſtianis Apoſtoli verba; vel Apoſtolum in re tantâ ita conſulto conſilio locutum, ut à nemine intelligeretur? Certè ſi uſpiam in N°. T°. iſti τοῦ ἀνθρώπου acceptioni locus, ibi maximè, vel Matth. VIII. 20. αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι, &c. ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ· vel certè, Joh. V. 27. καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί. At utrobique per vocem ἄνθρωπος abjectæ ſortis hominem V. M. intelligit, & exponit. Imò verò, quod meritò mireris, iſtorum quos indicavimus locorum poſteriore, hæc ipſa, de quibus agimus nunc, Apoſtoli verba profert V. M. & ut nos exponimus hic, exponit & ille planè; ut à poſterioribus, quæ non ſemper

ſapientiores,

ſapientiores,ejus cogitationibus,ad priores provocare nobis liceat libeatque.Cæterùm, quod in Plutarcho laudato modo ſuſpicabamur, illic in Daniele,autGræcis potiùs interpretibus palam admiſſum, quibus iſta Pauli, σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, perperam à V. M. tribuuntur.

Annot. in Evangel. p. 894.

In Græco Danielis eſt, σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος.

Καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος]

σχῆμα ſimpliciter pro ἀξίωμα, non ignota,fateor, Græcis locutio, obſervata doctis; inter alios, ſi benè memini, & b. m. parenti non uno loco: nec ea tamen adeò frequens, ut uſurparet hîc Apoſtolus eâ notione, ſi quidem ſe volebat (quod opinor volebat) intelligi, cùm uſitata & magis obvia ſignificatio filo orationis & ſententiæ tam benè

congrueret.

congrueret. Σχῆμα apud Græcos interpretes, qui LXX. vulgò dicuntur, semel tantùm, (si fides *Concordantiis* illis, quarum fide passim nituntur & eruditissimi:) occurrit, & rem fœdam designat, cujus in publico conspectus & expositio, abjectissimæ in sacris libris & deploratissimæ conditionis indicium esse solet. Nempe, quod Esaiæ cap. III. v. 17. in Hebræo, ואדני פתהן יערה, vertunt illi, καὶ κύριος ἀνακαλύψει τὸ σχῆμα αὐτῶν. In N°. quoque T°. semel occurrit, (1. Cor. VII. 31. παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου) in Pauli nostri verbis: quo ille verbo rerum mundanarum τὸ κενὸν & inane, (ut Græci patres observant) egregiè perstrinxit. Cum voce ταπεινοῦν, &

ταπείνωσις

ταπείνωσις vox σχῆμα conjuncta sæpe apud Græcos scriptores, reperitur: ut apud Plutarchum, σχήματι ἐκταπεινοῦντες ἑαυτοὺς, & σχήματι ἀταπείνωτος, in vitâ Coriolani.

Θανάτου δὲ σταυροῦ] Sunt qui contendant (ut hoc ἐκ τοῦ περιόντος addam) crucem, servile supplicium non rectè dici, cùm neque omnes servi, & qui non servi haud pauci eo supplicio affecti sint: sed argumento, si quid ego judico, levissimo; cùm ita ferat omnium linguarum consuetudo, ut ab eis quæ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, non quæ semper ac necessariò, nomina rebus indantur, & loquendi modi fluant. Nam crux alioquin non propriè supplicium servorum quatenus servi, sed quatenus

λῃστῶν

λῃσαὶ & κακοῦργοι, ſive facinoroſi. Propriè igitur locutus eſt Plutarchus, cùm de tyranno quodam cruci affixo, aut eo certè ſuplicii genere, quod apud Græcos Romanæ crucis rationem habebat, affecto, ὅτι ζῶν ἀπαχθεὶς, ἥνπερ οἱ λῃσαὶ δίκην ἔδωκεν; non, οἱ δοῦλοι dixit.

Hæc erant, quæ V.M. commentationi,ſolo veritatis ſtudio, opponenda credidimus. Quoniam autem memoriam ejus bonis omnibus & doctis pro maximis ejus in Rempublicam literariam meritis optamus eſſe charam, quæ de tanti viri τοῖς ἐσχάτοις, & vitæ cataſtrophe amicorum quorundam ope & beneficio ad nos pervenerunt, eorum Lectori candido & ingenuo, prout *Amſtelodami* ſunt edita,

ta, copiam ut facerem, & hic insererem, facilè à me impetravi.

Hugonis Grotii p. m. ultima; quibus Joanni Quistorpio, S.S.Theol. D.Professori, Facultatis ejusdem Seniori, & Primarii Templi Rostochiensium Pastori, suum ob peccata dolorem, & spem salutis confessus est.

Contendis à me, N. N. ut perscribam, quem, mundo huic valedicturus, Literatorum Phœnix Hugo Grotius *se gesserit. En, paucis id habe. Conscenderat ille Stockholmiæ navim, qua Lubecam ferretur, vehementibus per triduum*

um in mari jactatus procellis, naufragium patitur, & æger ad Cassubiæ litora appellit. Inde perquam incommodo curru, pluviâ tempestate, per LX. *& plura milliaria, tandem Rostochium nostrum devehitur. Divertit ad Balemannium. D. Stocmannum Medicum advocari curat, qui ætate, naufragio, incommodis itineris fractas vires advertens, vitæ terminum imminere præsagit. Secundo ab ingressu in hanc urbem die (qui St. Vet. erat* XVIII. *Augusti) me horâ nonâ vespertinâ ad se vocat. Accessi, propemodum in agone Virum constitutum offendi: compellavi, & me nihil maluisse affirmavi, quàm ut mihi cum ipso incolumi sermones sociare licuisset. Regerit ille,* Ita Deo visum

visum fuit. *Pergo : ut ad beatam emigrationem se componat, peccatorem agnoscat, super commissa doleat, moneo; quumque inter loquendum Publicani peccatorem se fatentis, & ut Deus sui misereretur precantis, meminissem: Respondet*, Ego ille sum Publicanus. *Progredior, ad Christum, extra quem nulla est salus, ipsum remitto. Subjicit ille*, In solo Christo omnis spes mea est reposita. *Ego clarâ voce precationem illam Germanicam Germanicè recitabã;* Herr Jesu, wahrer Mensch und Gott, *&c. Ille complicatis manibus, submissâ voce me insequebatur. Quum finivissem, quæsivi an me intellexisset: Respondit*, Probè intellexi. *Pergo illa recitare ex*

verbo Dei, quæ jamjam morituris in memoriam revocari solent. Quæro, an me intelligat? Resp. Vocem tuam audio, sed quæ singula dicas, difficulter intelligo. *Quum hæc dixisset, planè conticuit, & brevi post, spiritum exhalavit, in puncto duodecimæ nocturnæ. Habes Catastrophen vitæ, ab Grotio summo Viro actæ. Cadaver Medicis post commissum est. Intestina lebeti aheneo imposita, ut in templi apud nos primarii Mariæ Virgini sacri locum honoratissimum reponerentur, à templi præfectis facilè impetravi. Molliter cineres cubent. Vale. Dabam Rostochii propedie Michaelis, Anno* CIↃ IↃCXLV.

Amsterodami,
Anno CIↃ IↃCXLV.

Tuus,
J. Quistorpius.

Longior fui in his Apoſtoli verbis quà explicandis, quà vindicandis, quàm fore me initiò credideram; aut certè prævidere poteram. Sed cùm quanti res momenti agatur cogito, & quali quantoque cum viro res mihi fuerit, impenſæ operæ minimè pœnitet.

Poterat hoc exemplum ſufficere. Sed quia de *Verbis* hæc opella nobis ſuſcepta eſt, locum de verbis in Evangelio, non ſatis, ut nos quidam putamus, hactenùs explicatum, & ſuper eo loco ſententiam noſtram ſuperpondii quaſi loco adjicere viſum eſt. Domini noſtri τοῦ λόγου illius æterni & ὑπάρχοντος de verbis in communi

communi vita prolatis hæc est sententia:

Math. XII. 36. Λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶν ῥῆμα ἀργὸν ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσι περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

Ἀργὸν λόγον de *otiosis verbis*, quatenùs seriis opponuntur, accipiunt uno consensu interpretes. Sunt qui ad falsos sermones extendunt; sed extendunt tantum. Eò enim & ipsi relabuntur, ut de minimis per aggravationem peccatis ad maxima, Christi procedat argumentum. Aggravationis autem in his verbis statuendæ hæc illis causa, ut sit aliqua cum præcedentibus verbis cohærentia. Quæ tamen per hanc interpretationem cum præcedentibus, meo judicio, obscura; cum sequentibus verò, si quis animum diligenter

ligenter advertat, omninò nulla. Niſi quis id Chriſtum præciſè voluiſſe, (quod alibi non ſemel ab ipſo negatur:) crediderit, non tam ex factis unumquemque quàm ex ſermone ſuo ſerio vel otioſo à Deo judicandum. Doctiſſimus Chemnitius ad hunc locum; *Videtur enim longa illa oratio Chriſti perturbata eſſe, in qua argumenta non ſatis cohæreant: ſed planiſſima erit, ſi obſervetur eam referri ad ſingulorum judicia*, &c. Haud abſimilia & alii nonnulli interpretes: quâ quidem connectendi ratione vel Sibyllæ folia cohærere poſſint. Adde quod ἀργὸν ῥῆμα vel ἀργὸς λόγος de *otioſo*, ut vulgò capimus, ſermone apud veteres ſcriptores Græcos non

adeò vulgare. Ἀργὸς autem ille λόγος, veterum ſcriptis & diſputationibus in cauſa de arbitrii libertate celeberrimus, alia longè res eſt.

Quid igitur, inquis, ἀργὸς hic? quod ipſa vis verbi ſuadet, & etymologia; ſermo re caſſus; ἄεργος, *ſine opere*: non ex intimis animi ſenſibus promptus, ſed in ore natus; fictus & ſimulatus: vel, ut vulgò loquuntur, hypocriticus. Ita enim vulgò contingit, ut veros ſermones ex corde promptos opera ſequantur illis conſona; & inde ἀργὸς, pro ficto quoque & ſimulato ſermone ſumi poſſit. Solere autem ἀργίαν opponi τῇ ἐνεργείᾳ, vel ex uno diſcamus Hierocle. Verba ipſius quia ſunt eximia, & eò quidem libentiùs

bentiùs ut de præstantissimo opere benè mereamur, adscribere non pigebit.

Hierocles igitur in *Carmina* quæ vulgò perhibentur, *Aurea* Pythagoræ, quodam loco ita commentatur: Οὔτε γὰρ μόνον προθυμεῖσθαι δεῖ τὰ καλὰ, ὡς ἐφ' ἑαυτοῖς ὄντα κατορθῶσαι καὶ χωρὶς τῆς θεοῦ συνεργείας· οὔτε ψιλῆς τῆς Εὐχῆς τοῖς λογισμοῖς ἀρκεῖσθαι, μηδὲν πρὸς τὴν κτῆσιν τῶν αἰτηθέντων προσφέροντας. οὕτω γὰρ ἢ ἄθεον ἀρετὴν, εἰ οἷόντε τοῦτο εἰπεῖν, ἐπιτηδεύσομεν· ἢ ἀνενέργητον Εὐχήν. ὧν τὸ μὲν ἄθεον ὂν, περιαιρεῖ τῆς ἀρετῆς τὴν οὐσίαν· τὸ δὲ ἀργὸν, ἐκλύσει τῆς Εὐχῆς τὸ δεκτήριον. Vertit ibi interpres; *Neque enim quæ honesta sunt ita solum debemus suscipere, tanquam ea ipsi per nos nulla Dei ope possimus gerere: neque rursum ita nudâ Precum ratione contenti esse, ut nihil*

ad ea paranda, quæ petuntur, adjiciamus. Ita enim aut virtutem, quæ Dei ſit expers (ſi fas id dicere) amplectemur; aut preces inefficaces: quorum quidem alterum eo ipſo, quod Deo careat, virtutis naturam præfocat: alterum autem, quia iners, precum reſolvit efficaciam. Decepit interpretem falſa lectio. Legendum enim, non τῆς εὐχῆς, ſed τῆς ψυχῆς τὸ δραστήριον. & vertendum, *Alterum autem, animæ reſolvit vigorem,* vel ſi mavis, *efficaciam.* Sed & illud ἀνενέργητον εὐχὴν, *preces inefficaces*, ambiguum eſt & obſcurum. Verte potius, *preces ignavas & inertes*; ut πολυθρύλλητον illum ἀργὸν λόγον, de quo ſupra, interpretatur Cicero *ignavam & inertem rationem.*

Idem

Idem ibidem alio loco, Διχῶς γὰρ ἁμαρτάνομεν. ἢ τὸ μὴ δέον ποιήσαντες, ὃ διὰ τῆς παρέξεως δηλοῦται· ἢ τὸ δέον μὴ ποιήσαντες, ὡς ἐπ' αὐτῆς κεῖται λέξεως. ἄλλο γὰρ ἀργία τοῦ καλοῦ, καὶ ἄλλο ἐνέργεια τοῦ αἰσχροῦ. *Peccamus enim duplici ratione: vel cum facimus quod non decet; quod transgressionis verbo significatur: vel cùm non facimus quod decet; sicuti verbis exprimitur. Aliud enim est ab eo cessare quod honestum est; & aliud id facere quod turpe.*

In his τὴν ἀργίαν opponi palam τῇ ἐνεργείᾳ, vel τῇ πράξει nemo non videt. Sed & in N°. T°. tam in Christi verbis, τί ὧδε ἑστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί; Matth. 20. v. 6. quàm Petri verbis, ταῦτα γὰρ ὑμῖν ὑπάρχοντα καὶ πλεονάζοντα, οὐκ ἀργοὺς οὐδὲ ἀκάρπους κα-

θίστησιν εἰς τὴν &c. II Petri 1.8. vox ἀργοὶ eodem planè sensu occurrit.

Quid multa? Quod Demostheni μάταιος λόγος, id Christo, nisi valde fallor, ἀργὸν hîc ῥῆμα. Demosthenes in Olynthiaca secunda: ἅπας μὲν λόγος, ἂν ἀπῇ τὰ πράγματα, μάταιόν τι φαίνεται καὶ κενόν. id est, *Omnis sermo, quem res ipsæ non consequuntur, vanum quid & inane deprehenditur.* Idem in oratione ad Philippi Epistolam, Μάταιος ἅπας ἐστὶ λόγος, πράξεων ἄμοιρος γενόμενος. i. e. *Omnis sermo, factorum expers, vanus & inanis est.* Quæ Demosthenis, elegans scriptor Philo Judæus in Vita Mosis l. III. ita pluribus expressit: Λόγου δ' ἄρα οὐδὲν ὄφελος τοῦ τὰ καλὰ καὶ σπουδαῖα σεμνηγοροῦντος, ᾧ μὴ πρόσ-

ἐστιν

ἐστιν οἰκείων ἀκολουθεῖα πράξεων.

Hâc expoſitione, verborum cohærentiæ quàm bene conſulatur videamus. Chriſtus igitur poſtquam quàm grave ſit contra conſcientiam in rebus maximis, id eſt, in rebus fidei, quæ ad Deum proximè referuntur, aliquid aut agere aut loqui, docuit; eandem porrò materiam de cordis & oris in vita communi diſſidio latius proſequitur. Progenies, inquit ille, viperarum, quomodo poteſtis (i. e. ſuſtinetis: inſignes illos hypocritas fuiſſe ſatis notum eſt:) benè loqui, cùm veſtra vos opera & vita malos eſſe convincant? Cur naturæ ordinem

Omnis enim motus animi ſuum quendam à naturâ habet vultum, & ſonum & geſtum, totumque corpus hominis, & ejus omnis vultus omneſque voces, ut nervi in fidibus, ita ſonant, ut à motu animi quoque ſunt pulſæ. Cic. *De Orat.* lib. III.

pervertitis, cum ita naturâ comparatum sit, & ideò sit institutus sermo, ut verba cogitationum cordis essent symbola, & quasi vehicula. Ita solent homines vulgò ex penu suo qualicunque non alia depromere, quàm qualia condidere: boni, bona; mali, mala. Vos aliter, quibus alia loqui, alia sentire nulla religio est. Ego verò dico vobis, omnis omnino verbi quod contra animi vestri sententiam temerè & vafrè profertur à vobis, reddendam vobis olim coram tremendo Dei tribunali rationem. Et hæc ipsa vestra speciosa oratio in certissimam vobis cessura est perniciem. Inde enim palam convincemini non vos quod rectum esset, (unde enim

nim alioquin ſpecioſa illa oratio?) ignoraſſe; ſed quod faciendum eſſet, rebus ipſis & opere præſtare noluiſſe.

Conferantur hæc Chriſti cum iis quæ S. Jacobus c. 11 I. à v. 7. ad 14. Non parum lucis inde fœnerari licet, ſi quis ſingula accuratè componat. Non igitur de *minimis*, & ut Tertullianus alicubi, *quotidianæ incurſionis peccatis* loquitur Chriſtus; ſed, ut ego ſentio, de graviſſimo eodemque communiſſimo; hypocriſi nimirum, fucataque ad decipiendum oratione.

Porrò id genus homines apud omnes cordatos & probos quàm malè ſemper audierint, liqueat vel ex celebratiſſimo illo Poetarum principis diſticho:

Ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς Ἀΐδαο πύλῃσι,
Ὅς ἕτερον μὲν κεύθῃ ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δ' εἴπῃ·

Homerum imitatus eſt, qui vulgò Phocylides. Γλώσσῃ νοῦν ἔχεμεν, κρύπτον λόγον ἐν φρεσὶν ἴσχειν: *Linguâ mentem proferto: occultum autem in animo ſermonem vitato.* Verbi ἴσχειν ambigua ſignificatio decepit interpretes Phocylidis, ut in contrariam planè ſententiam verterent. Idem paulo poſt,

Μηδ' ἕτερον κεύθῃς κραδίῃ νόον, ἄλλ' ἀγορεύων.
Μηδ' ὡς πετροφυὴς πολύπους κατὰ χῶρον ἀμείβου.

Mirificè huc facit veteris poetæ Pacuvii gnome, quam Macedo Philoſophus vir bonus (ut de eo teſtatur A. Gellius:) ſcribi debere cenſebat pro foribus omnium templorum: *Ego odi homines ignava opera,*

opera, & philoſophica ſententia. Nihil enim fieri poſſe indignius, (ut ibidem Gellius,) *neq; intolerantius dicebat, quàm quod homines ignavi ac deſides, operti barba & pallio, mores ac emolumenta philoſophiæ in linguæ verborumque artes converterent, & vitia facundiſſimè accuſarent, intercutibus ipſi vitiis madentes.* His verbis, pulcherrimè & uberrimè vis vocis ἀργῶς explicatur. Hi ſunt quos Epictetus, vita laudatiſſimus ipſe philoſophus, philoſophos ἄνευ τοῦ πράττειν μέχρι τοῦ λέγειν, *factis procul, verbis tenus,* ſolebat appellare, ut pluribus docet idem Gellius lib. XVII. c. 19.

Hæc noſtra ſuper hoc loco ſententia : quam quidem non eo animo proponimus, ut pro

ratis & fixis habeat quisquam, quæ nobis verisimilia videntur: sed ut accuratius expendendi & amplius de iis cogitandi materia aliis suggeratur: *& refellere,* (quod ait ille) *sine pertinacia, & refelli sine iracundiâ* semper parati.

Claudam hoc de Sacra Scripturâ & Theologiâ caput, Niceph. Gregoræ de Sacræ Scripturæ stylo verbis, & observatione ab hoc loco non aliena: qui Nicephorus in aliorum librorum penuriâ hæc ipsa scribenti fortè erat ad manum. Ita igitur ille;

Εὑρίσκομεν πολλαχῆ τῆς θείας γραφῆ ἐπικρυπτὴν τινα τοῖς ὀνόμασιν ὑποκαθημένην εἰς τὸ εἰκός. ὥσπερ γὰρ οἱ τῶν βασιλέων θάλαμοι καὶ ὁπόσα ἀνθρώποις ἱερά τε καὶ τίμια ὑπὸ παραπετάσμασιν ἄλλα ἄλλοις καλύπτονται,

καλύπτονται, ἵνα μήτε δήμοις ἀνοσίοις προκείμενα κιβδηλεύηται, μήτε περιφρονῆται διὰ τὸ τῆς καταλήψεως πρόχειρόν τε καὶ ἄπονον· οὕτω δὴ καὶ τὰ πλεῖστα τῆς θείας γραφῆς καὶ μάλιστα οἷς μυστικοί τινες ὑφεδρεύουσι λόγοι, καθάπερ ὑπὸ παραπετάσμασι καλύπτονται τοῖς τοιούτοις ὀνόμασιν, ἔστι πολὺν τὸν γνόφον ἐπισύροντα, καὶ σκότος ἀποκρυφὴν ἑαυτῶν τίθενται, καὶ κύκλῳ αὐτῶν τὴν σκηνὴν αὐτῶν.

Alludit ad Psal. XVII. v. 12. secundùm versionem Græcorum: quod non advertisse videtur Interpres Nicephori.

Quæ ibidem Latinè ita redduntur: *Sæpe in sacræ Scripturæ verbis nonnulla involvuntur, uti consentaneum est. Vt enim regum thalami, aliaque quæ sancta & magno in pretio habentur, aliis atque aliis velis occultantur, nè à rudi vulgo profanentur, aut quia omnibus absque labore pateant, contemnantur: Sic etiam plurimi S. Scripturæ loci, ii præsertim in quibus arcana*

eana quæpiam doctrina continetur, tanquam velis quibusdam, ita verbis talibus absconduntur, quæ multam caliginem secum trahunt, & tenebras lectorum oculis offundunt.

A THEOLOGIA ad JURISPRUDENTIAM, transeamus: quam, si quis in ejus qualis ubique ferè obtinet usum inquirat, fontesque adeò ipsos penitus introspiciat, in verbis eam plerunque vel ambiguis distinguendis, vel obscuris elucidandis versari intelliget. Ipsas quidem leges, quæ veræ tales, id est, rationi consentaneæ sunt, ab alio longè fonte, naturali æternoque, repetendas, divinis illis suis Cicero quos *De Legibus* post Platonem conscripsit

pſit libris accuratè probavit. Nos verò cum Juriſprudentiam dicimus, eam intelligimus artem ſive peritiam, quæ legum non conditrix, ſed interpres eſt. Cùm verò in tantâ verborum paucitate, rerum (ut non unus queritur Ariſtoteles :) infinitati minimè reſpondentium, mutatis præſertim moribus, facilè ſubrepat ambiguitas; atque ipſâ vetuſtate tanquam ſipario quodam veterum legum ſermo obductus à paucis intelligatur, latus hinc conſultorum Juris induſtriæ pateat campus neceſſe eſt.

In pactis etiam, fœderibuſque, quorum vel privatis inter ſe, vel integris populis & regnis ad tuenda commercia quotidianus uſus eſt, concipiendis

endis & interpretandis, magnæ interdum oriuntur ſuper verbis controverſiæ, in quibus ad Juriſconſultos recurrendum eſt. Quale quod alicubi notatum Ciceroni de vera verbi *comiter* ſignificatione, quod in fœdere quodam Romanorum pro *communiter* eſſe poſitum neſcio quis, in cauſa ipſi adverſus, contendebat. Nuperque adeò de verbi *Conventus* uſu vero legitimoque diu multumq; in Synodo Tridentina, pendentibus interim maximi momenti rebus ſuſpenſiſque ob hanc unam voculam potentiſſimorum principum literis & negotiationibus, litigatum eſt.

Sunt præterea à Juris conſultis excogitatæ partim ad pompam, partim ad quæſtum

formulæ,

formulæ, in quibus non tam rem ipſam, quàm ſolennia verba ſpectari, ut à quibus vel in minimo apice diſcedere ſit nefas, res ipſa loquitur. Non immeritò igitur Labeo Antiſtes Juriſconſultus antiquus celeberrimus, ab hac verborum peritiâ ab A. Gellio præcipuè celebratur; *In Grammaticam*, inquit, *ſeſe atque Dialecticam literaſq; antiquiores altioreſque penetraverat, Latinarumque vocum origines rationeſque percalluerat, eaque præcipuè ſcientiâ ad enodandos pleroſque juris laqueos utebatur.*

Hinc etiam quod non modò *De verborum ſignificatione* peculiaris extat & accuratus in *Pandectis* tractatus: ſed in reliquis etiam Juris i-

ſtius

ſtius libris, ut & Principum *Conſtitutionibus* de verbis tam multa paſſim reperiuntur. In Juſtiniani certè, ut alia omittam, *Novellis*, περὶ ὀρθότητος ὀνομάτων, item περὶ τῆς τῶν παλαιῶν ὀνομάτων σεμνότητος, inſignes aliquot loci: adeò non contemnenda aut otioſa res eſt, verborum cúra; quam ad ſuam curam pertinere magni Imperatores ſibi laudi duxerunt, & adeò publici intereſſe crediderunt, ut quibus legibus publicæ ſaluti & ſecuritati providebant, iiſdem & verborum proprietati, non minori prope ſollicitudine, caverent.

Διατ. ιγ'. Τὸ τῶν λαμπροτάτων, &c. Διατ. ιε'. Εἰ μὴ θᾶττον ἐπανάγοιμεν, &c. & alibi paſſim.

Cæterùm locus hic De verborum minutiis & apicibus ad Juris controverſias decidendas quia à Cicerone in *Oratione*

tione pro Cæcina in utramque partem accuratiſſimè pertractatus eſt; iſta autem *Oratio* quia ob verborum quorundam rituumque veterum ignorantiam multa caligine obſepta eſt, nec adhuc à quoquam quod ſciam ſatis illuſtrata: nonnulla quæ ad ejus intelligentiam b. m. parens ſibi commentatus in *Adverſaria* ſua retulit, hic in uſum lectoris depromere non pigebit.

¶ *Ex jure manu conſertum vocare.*
In rem præſentem venire.
Interdictum, Vnde vi.
Moribus de fundo deduci.

Veteris juris Romani cum alia ſunt quæ per fictionem quandam gerebantur: tum inprimis quæ ad bonorum poſſeſſionis

possessionis cōtroversias pertinent. Moris enim fuit quoties de agro quopiam instituebatur controversia, ut litigatores de amicorum sententia diem inter se sumerent, qua die *in rem præsentem*, h.e. in agrum illum unà venirent, & in eo agro vim alter alteri faceret, & *de fundo deduceret.* sic enim ait Cicero 2. 228. de Cæcina, eum voluisse, *De fundo moribus deduci* vel *detrudi*, quod fuit olim verbum legitimum. 2. p. 233. Atque hoc vocabant, *Ex jure manu consertum vocare.* vide Gell. 20. 10. qui vim hanc non veram & solidam, sed fictam & simulatam, *vim civilem & festucariam* vocat. Notandum verò quod ille ait, olim prætorem cum reis in

rem præſentem venire ſolitos : poſtea inſtitutum ut vis feſtucaria ſine eo fieret, & ut inde aliquid, puta glebam, in urbem ad prætorem deferrent, & in ea gleba tanquam in toto agro vindicarent. Deinde qui detruſus erat à Prætore ex *edicto* ipſius poſtulabat, ut *unde vi* dejectus eſſet, cùm poſſideret, eo reſtitueretur. Prætor decernebat, ut in cauſa Cæcinæ factum : Cæcina verò qui juſſus erat reſtitui, cum ab Æebutio peteret, ut ſe reſtitueret ; reſpondebat adverſarius, ſe reſtituiſſe ; Cæcina vero ſe reſtitutum negante, ſponſio facta eſt de more. Porro mens Æebutii ſe reſtituiſſe dicentis fuit, ſe edicto Prætoris paruiſſe, qui non aliter ſcilicet reſtitui

juberet, nisi fuisset ejectus: atque ejectum fuisse aut omnino potuisse ejici ex eo fundo Cæcinam negabat Aebutius: cum quidem, inquiebat, fundum illum Cæcina nunquam possederit. Post sponsionem factam Recuperatores sumebantur, apud quos quærebatur restitutusne esset annon, qui fuerat jussus restitui. Hoc autem judicio ita adumbrato revera nihil aliud quærebatur, quam uter possideret. Nam si dejector adversarium dejectum non possedisse probare poterat, vincebat, & edicto prætoris paruisse judicabatur. Quippe qui non aliter restituere jussisset, nisi possessor verus fuisset dejectus. Obsecro verò quantæ hic ambages & circumductiones ut tandem

dem ad ſuum jus poſſet quis pervenire.

Sæpe autem factum ut pro ficta vi, vera fieret; & adhiberentur armati; quod ab Aebutio fuit factum. tum erat locus Prætoris interdicto DE VI HOMINIBUS *armatis*. Cicero. 2. 229. At ex ejus p. 232. apparet ſolitum fieri cum ad vim faciendam moribus veniretur, ſi quos armatos quamvis procul conſpexiſſent, ut ſtatim teſtificati diſcederent, optimeque ſponſionem facere poſſent, NI ADVERSUS *prætoris edictum vis facta eſſet.* Multa ad hanc rem videbis Ciceron. 2. p. 341. Ubi ſane veriſſimè mihi videtur Cicero iſtiuſmodi Juris figmenta, *&c.* Hæc ille.

A JURISPRUDENTIA ad MEDICINAM tranſitum faciemus, illuſtri elogio in jure Romano nobilitatam; Hieronymo, ſevero alioquin cenſori, *ſcientiam mortalibus vel utiliſſimam.* Ut autem nulla omnino eſt ſcientia, nulla ars ſive liberalis ſive ſellularia, quæ non habeat ſua ἔντεχνα vocabula, quorum cognitio ad artis perceptionem planè neceſſaria; ita nulla quæ tot ejuſmodi verbis & nomenclaturis abundet, quot ars Medica. Vel ſola morborum nomina, quanta turba, quam denſum agmen, cùm unius alicujus particulæ ultra centum vel bis centum varia πάθη proclive ſit enumerare. Jam herbæ, jam pharmaca ſimplicia &

Cic. III. De Fin. *Ut omittam has artes elegantes & ingenuas, ne opifices quidem tueri ſua artificia poſſent, niſi vocabulis uterentur nobis incognitis, uſitatis ſibi.*

& composita, jam rei anatomicæ propria; qualis & quantus apparatus, quàm infinita supellex, si quis omnia diligenter percenseat? Horum omnium proprietates & differentias accuratè pernoscere operosum magis sit, an docto medico necessarium, non facilè dixerim. Quod vulgò perhibetur ad rerum cognitionem verba conducere, de medicorum verbis id tantò magis dixerim, quod pleraq; cum Græcæ sint originis, quæ in componendis verbis supra omnes alias linguas audax, & fœlix est; naturam aut proprietatem aliquam rei cui sunt imposita, magnam partem satis fœliciter indicant & exhibent.

Sed difficultatem non pa-

rum auget, quod verba antiqua cum remaneant, usus tamen in multis immutatus est, ut idem verbum, (herbæ puta, aut radicis alicujus, vel etiam morbi fortasse:) aliud nunc vulgò significet, quàm olim vel Hippocratis ætate, vel Galeni. Quâ de re cùm multa passim notata sint à Medicis, tum verò non-contemnenda quædam à doctissimo Bellonio *Observationum* suarum lib. 1. c. 2. Quàm periculosus autem error in istis sit, in quibus vitæ ac necis res agitur, quis non intelligit? ut si vel herba aliqua, cùm in multis magna sit literarum affinitas, quarum tamen est natura diversissima; vel etiam morbus, in tantâ caterva nominum, alius pro alio sumatur.

Imperi-

Imperitiam sui temporis medicorum notat alicubi Galenus, qui cùm στενυγρὲς in Hippocrate suo legerent, nec τὸ υγρες puram putam vocis esse (ut loquuntur Grammatici) terminationem intelligerent, sed ὑγρὸν nescio quid à divino sene quasi compositâ voce innui (quod Galenus allatis ex poetis veteribus exemplis refellit,) somniarent: homines ridiculi, sed non ridendo ab illis, quorum intererat, errore, ægrotis suis sua somnia propinabant. *Comperi vulgò*, ait Plinius *Historiæ Naturalis* conditor, *pro cinnaberi Indica in medicamenta minium addi, inscitia nominis, quod esse venenum docebimus inter pigmenta.*

Hæc eadem vox, sed in contrariâ notione posita, Aristomacho Duci, non intellecta fuit exitio: καὶ γὰρ Ἀριστόμαχος οὐ νενοηκὼς τὴν στενύγρην, τὸν μὲν πόρθμον καὶ τὰς τριήρεις κατέλιπε· διὰ δὲ τοῦ ἰσθμοῦ προσβαλὼν, τὸν βίον κατέλυσε. Theodor. Θεραπ. l. x. Vide & Euseb. *Præpar. Evangel.* lib. v.

Plin. Nat. hist. l. 29. c. 1.

Hoc Plinii in mentem mihi

reducit quod nuper in Gallico libro, de auripigmento legebam. Solent multi, quibusdam non de plebe medicis ita jubentibus, ad amoliendum pestis contagium, arsenici sive auripigmenti (quod *orpin* vel *orpiment* ex *auripigmento* corrupto contractoq; vocabulo vulgò vocant) sacculos de collo suspendere. Hunc autem morem celebris libri qui *Medicus Pius* inscribitur, Author vehementer abominatur, idq; planè contrà non paucis cessisse, qui hoc amuletum gestantes, vim ejus non salutarem, sed exitiosam sint experti, ex aliorum fide comprobat. Quia autem nullâ plane ratione niti hunc usum contendit, quis tam fatuo mori in vehendo

hendo cauſam error præbuerit, inquirit; & hanc ſuam (ingenioſam certè, an & veram, aliorum eſto qui profitentur iſta, judicium:) conjecturam proponit. *Caſſiam aromaticam*, ait ille, vocant Arabes *Darſeni*; nos, auripigmentum vulgò (quod nemo neſcit) *arſenicum*. An igitur aliquis cum pulverem *Darſeni*, ſive caſſiæ aromaticæ ad hunc uſum ab Arabe aliquo commendatum legiſſet; ad notum ſibi *arſenicum* (vel ut Galli ſcribunt *Darſenic*:) in verbo hallucinatus imprudens tranſtulit? Id autem poſtea ſubtilior aliquis phyſiologus (ut in pluribus aliis quæ ab errore nominum profecta ſunt:) rationibus adſtruere conatus eſt; quem

alii postea, authoritate ipsius inducti, secuti sint ? Cætera apud ipsum legantur. Meum autem non est de istis pronuntiare ; nec eo animo refero, ut ipsius litem meam faciam. Sed cùm multa talia, sexcenta ausim dicere, in medicinâ aliisque artibus, ex errore nominum verborumque nata, contigisse certum sit ; & ex recenti lectione docti viri conjectura memoriæ hæreret, & se ultrò offerret, non indigna visa est quam lectori impertirem.

Quod autem asserit vir doctus Cassiam ab Arabibus *Darseni* nuncupari ; *Cinnamomum* certè دار صيني *Darsini* ab illis dici docet vir doctissimus, & de linguis orientalibus

entalibus meritiſſimus, Thomas Erpenius, quaſi dicas, *Domum Chinenſem*: an eò reſpexerit, incertum mihi. Sed quod à viro docto omiſſum miror, ut quod ad ejus conjecturæ confirmationem non parum facere mihi videtur, arſenicum vocant Arabes iidem (an ex græco ἀρσενικὸν, an potius ex illo Græcum:) زرنيخ *Zarnich*, quod magnam cum *arſenico* habet affinitatem, ut alterum pro altero ab oſcitante lectore ſumi facilè potuerit.

Ad PHILOSOPHIAM, tranſeamus. Atque hic ipſo ſtatim veſtibulo *Dialectica* occurrit; cujus in verbis aut circa verba præcipuus

labor: utinam non & irritus in perquam multis, inanisque. Non id quidem ex ipsius adeò naturâ, quæ aliud profitetur; quàm ex colentium pravitate: unde Senecæ aliorumque graviorum quorumque philosophorum crebræ querelæ & justa indignatio. Sed hic quoque locum habet illud, longam constantemq; consuetudinem in naturam vertere. Certè si quis illam quæ veteribus in usu maximè, quæque Stoicos philosophos auctores & propugnatores præcipuos habuit, dialecticam, cum recentiore, quæ sequioribus sæculis ex Aristotele emersit, & hodie viget ut plurimùm, conferat; discrimen agnoscet mirum quantum, vix eadem res ut

videri

videri possit: id tamen utrique fatale comperiet, ut non tam scientiarum instrumenta, quàm verbalium, si fas ita loqui, præstigiarum & λεπτολογιῶν promptuaria meritò censeantur. Sed hoc præterea peculiari laborat infortunio recentior Dialectica, quod ex malè intellectis aut versis, ob imperitiam linguæ Græcæ, Aristotelis locis innumeræ quæstiones enatæ sunt, quæ nullum non in rebus modò, sed nec in verbis, veris & rectis, habent fundamentum: ut si quis pravâ illâ verborum, Iliados initio, διαστήτην ἐρίσαντε, lectione, de *Steta* muliere, si Diis placet, Homericâ, quæ genus, unde loco, & id genus alia prolixè quæreret & commentaretur; cùm nec ulla ta-

lis mulier, ſed nec ullum tale nomen vel commune vel proprium, poetæ, quod quidem ſciamus, vel per ſomnium in mentem venerit. *Nominalium* præterea nota ſecta eſt, quibus, quæ pro rebus alii ſeriis & gravibus ſectantur & amplectuntur, voces & verba mera ſunt. Sed hæc ab aliis obſervata.

Quid quod in hoc ipſo *Dialecticæ*, ſive διαλεκτικῆς vocabulo ob ambiguitatem verbi non pauci impingunt? Non enim eo nomine ars illa tantum, quæ alio nomine vulgò *Logica* nuncupatur, inſignita eſt: ſed ipſa ſcientiarum ſcientia Metaphyſica, aut ſi quid ſupra Metaphyſicā, quod ſcientem ac prudentem Univerſi quàm latè patet, (τῶν τε ὄντων

καὶ

καὶ τῶν πραττομένων,) ex rationis præſcripto, ad uſum vitæ, contemplationem complectitur : quo ſenſu etiam verbum διαλέγεσθαι apud veteres philoſophos non raro occurrit : ut mirum non ſit, ſi maxima quæque huic arti (ita enim vocant,) à veteribus tribuuntur, quæ ad vulgarem dialecticam ab imperitis, aut minùs attentis quibuſdam traducta ſunt.

De morali Stoicorum philoſophiâ, quæ olim florentibus ingeniis & ſtudiis maximarum diſſenſionum & contentionum materia fuit, jam aliquid antea, cùm de Senecâ loqueremur, attigimus. Sed liber Ciceronis qui *De finibus* inſcribitur quartus totus ejus argumenti eſt, ut probet Stoi-

cos solâ verborum pompâ & subtilitate, non rebus ipsis, à reliquis philosophis dissentiisse. Nempe quod alii *bona*, illi *producta*, vel *præposita*; quæ *mala*, illi *rejectanea* malebant appellare: quæ *expetere* se fatebantur alii, ipsi, non rebus, sed verbis indicto odio, *legere* se profitebantur: quod aliis erat *optare*, ipsis *sumere*; quod *fugere*, illis *secernere*. Hæc quidem argutiæ, quis neget? & præstigiæ verborum. Sint sanè: sed *ex his verborum præstigiis & regna nata sunt vobis, & imperia, & divitiæ:* dicebat ille olim. Et dicebat ille quidem ad decantatissima illa disciplinæ istius *paradoxa*, sive *mirabilia*, præcipuè respiciens. Sed seriò & extra jocum

cum ita ſæpe contigiſſe, ut per has aut ſimiles verborum præſtigias ad magnas opes & imperia ſive dignitates via pateret, teſtes illorum temporum hiſtoriæ.

In naturali Philoſophia quàm multa peccata ſint; quàm multa tradita à veteribus, à poſteris autem ex imperitiâ verborum non intellecta, contra naturæ leges in cenſum naturæ vulgò recepta ſint, qui de rebus naturæ, cum judicio & diligentiâ ſcripſere, paſſim obſervant. Unum nominare ſufficiat nunquam ſatis laudatum, Julium Scaligerum, qui eo nomine verborum incurioſis non uno loco graviter ſuccenſet. Sed quid multa? Quàm rerum maximè ſublimium & recon-

ditarum ſtudium à verborum curâ ſeparari non poſſit, haud aliunde meliùs diſcamus quàm ex incomparabili naturæ myſtâ, Ariſtotele, qui in divino *Metaphyſicorum* opere integrum librum *terminorum* explicationi dicavit.

Cæterùm quia ex omnibus Phyſicorum ſive Metaphyſicorum *terminis* obſcuris nulli ſunt in quibus explicandis vel doctiſſimis aqua magis hæreat; nulli verò, ſi res ipſa ſpectetur, explicatu digniores, quàm ſunt iſti duo, τὸ τί ἦν εἶναι, & ἐντελέχεια: quæ b. m. parentis Iſaaci Caſauboni ſuper iis ſententia fuerit; aut ſaltem, quod ad illorum explicationem pertineat; ex locupletiſſimis ejus *Adverſariis* in candidi lectoris, antiquæ philoſophiæ

losophiæ & Aristotelis amantis gratiam non pigebit hic adscribere: sed hac tamen (ut & alia, si quæ postea ex illis pariter publicabimus:) conditione, ut si quid vel in verbis, vel in rebus ipsis, ipso & cæteris ejus scriptis minùs dignum occurrat, ad me culpa pertineat, qui inconsulto aliis gratificandi studio publicaverim; non ad illum, qui non eo animo, nec eâ vel rerum vel verborum meditatione scripsit, ut publicarentur.

¶ Τὸ τί ἦν εἶναι.

Sic solet Philosophus appellare τὴν οὐσίαν, ut fusè in Metaphysicis explicatur. Sic autem σύντομος hæc locutio est accipienda. Aristoteli κύκλος εἶναι & κύκλῳ εἶναι idem significat, ut notat ipse Metaph. lib. 7. c. 10.

c. 10. τὸ γὰρ κύκλῳ εἶναι, inquit, καὶ κύκλος, καὶ ψυχῇ εἶναι καὶ ψυχὴ, τὸ αὐτό. Hoc Latini dicere solent, *Esse circuli & esse hominis.* Ergo τὸ τί ἦν εἶναι, est *id quod alicui inest, & facit ut sit aliquid*: nempe forma quæ inest materiæ. εἶναι, hoc est, *ut sit aliquid.* puta, homo. Nam forma facit ut res sit quod est. Veruntamen si propiùs attendas, non est idem ψυχῇ εἶναι & ψυχή. nam illud formam significat, hoc τὸ σύνολον. Itaque Themistius in lib. 3. *De Animâ* verè: Ἄλλο μὲν ἐστὶ ὕδωρ, ἄλλο δὲ ὕδατι εἶναι. ὕδωρ μὲν γὰρ τὸ ἐξ ὕλης καὶ εἴδους. τὸ δὲ ὕδατι εἶναι, τὸ εἶδός ἐστι τοῦ ὕδατος, καὶ καθ' ὅ ἐστιν ὕδωρ. Idem tamen paulò post exceptionem adjicit, docens in iis quæ materia penitus carent idem esse εἶναι τινὶ & τί. sic ille: ἀλλ' ἐπὶ

ὅτι πάντων ὁμοίως. ὅτι ἐνίων ᾗ ταὐτόν ἐστιν. οἷον στιγμὴ καὶ στιγμῇ εἶναι, ἢ εἴτι ἄϋλον παντελῶς καὶ ἁπλοῦν, ἐφ' ὧν ὁ λόγος τοῦ τί ἦν εἶναι, καὶ τὸ εἶδος καθ' ὅ ἐστι, ταὐτόν ἐστιν ὅλη τῇ φύσει τοῦ πράγματος. Porrò Aristoteles veluti explens hanc phrasin interdum dativum, interdum accusativum adjicit: ut in Metaph. 5. τὸ δὲ καθαυτὸ ἕνα μὲν τρόπον, τὸ τί ἦν εἶναι ἑκάστῳ, οἷον ὁ Καλλίας, καὶ τό τί ἦν εἶναι Καλλίαν. & iterum Aristoteles alibi.

¶ Τό τί ἦν εἶναι. Quærunt quid hic significet τί ἦν. Respondeo, ita loqui passim Aristotelem. De partib. lib. 1. c. 1. ἐπειδὴ τοῦτο ἦν τό ἀνθρώπῳ εἶναι, διὰ τοῦτο ταῦτα ἔχει. De partib. l. 2. c. 3. φανερὸν ὅτι τὸ αἷμα, ὡδί μὲν ἐστι θερμὸν, οἷόν τι ἦν αὐτῷ τὸ αἵματι εἶναι. Ubi notabis distingui τὸ ὑποκείμενον. sequitur enim τὸ δ' ὑποκείμενον καὶ ὅπερ ὂν αἷμά ἐστι.

Amicus

Amicus noster Peroldus exponebat servata propria significatione τοῦ ἦν, *erat*: & rei formam ita appellari dicebat, quia potentia per formam educitur in actum.

¶ Τό τί ἦν εἶναι. Frustra satagunt docti ut comminiscantur acutam aliquam interpretationem hujus phraseos, qualem probare mihi aliquando volebant magnus B. nam aliud nihil significat nisi, *quid sit esse alicui rei.* i. e. quid illud sit quod ejus ὑπόστασιν constituat, aut potius σύστασιν. vide locum Galeni tomo 3. p. 42. v. 45. ubi pro τῷ εἶναι, τὴν οὐσίαν nullo discrimine usurpat.

¶ Ἐντελέχεια. *Aub. somnium.*

Legebam præfationem viri magni Ph. Canai à Fr. in libros *De Animâ* à se versos Gallicè.

Gallicè. ibi inveni hanc obſervationem: Ariſtotelem & Doctrinam de animâ, & vocem ἐντελέχεια ab Hebræis accepiſſe; ſed diſſimulandæ origini τ pro δ poſuiſſe: cujus rei probatio affertur è Luciano in judicio vocalium. Hæc ille. Obſtupui cum illa legerem: neque enim putabam fieri poſſe, ut tam elegantis ingenii vir tantas nugas vel audire vellet. Eſt vero A. quē ipſe unicum unicè miratus eſt, vaniſſimum, putidiſſimum, ſtultiſſimum ſomnium. Nam falſiſſimum eſt Ariſtotelem vel rem vel vocem ab Hebræis ſumpſiſſe: neque hoc poteſt excogitari aliquid magis ridiculum. Planè id perinde eſt, ut ſi quis cum pulcherrimam arborem cerneret fru-

ctibus

ctibus onustum & gravem: vellet tamen negare in ea arbore fructus illos esse natos. Idem enim est de scriptis philosophi.

Cæterùm non explicat Canaius neque unde derivaret aretalogus ille hanc vocem: neque quam significationem illi daret; sed non dubito, quia per *d* voluit scribi, derivasse à דלק *accendit.* Τὸ *ν* erit formæ niphal: τὸ ε fortasse adscribebatur emphasi τῶ ה Hæbræorum. moriar si quid possit fingi alienius à vero. Ita ille.

Hactenus de præcipuis scientiis aliquid: quæ quidem quia præceptis scriptisq; doctorum tam priscorum quàm recentiorum ut plurimùm

plurimùm continentur, minùs mirum fortaſſe videri cuipiam poſſit, ſi verborum cognitionem non perfunctoriã requirunt. Supereſt igitur ut ad ea nos convertamus, in quibus ſive gerendis ſive percipiendis naturalis quædam ingenii ſolertia, & experientia, rerum magiſtra, ſola regnare creduntur: à verbis autem, utpote quæ umbram & otium potiùs quàm aliquem vitæ negotioſæ uſum redoleant, remotiſſima vulgò perhibentur. Nos contrà ſentimus, verborum rectè ritéque perceptorum utilitatem ad omnes ſcientias & artes longè latéque pertinere: in politicis autem & vitâ communi plurimum illa poſſe: ut ſi alicubi præcipuè ſtatuendum ſit

quoddam

quoddam quaſi regnum verborum, non alibi collocandum cenſeam. Huic rei argumenta quæ mihi ſint, paucis oſtendam.

Hominem à brutis animantibus rationis uſu præcipuè differre, nemo, rationis ipſe compos, dubitaverit. Cæterùm qualis & quanta ſit humani intellectus depravatio, aut id undè contigerit, non eſt hujus loci quærere: obviæ ſunt philoſophorum ſuper eo tum querelæ graves, tum peracutæ commentationes. Neque hic de prudentioribus & ſagacioribus agimus, quos vel acrius ingenium, aut multo labore comparata doctrina ſupra ſortem τῶν πολλῶν evexit. His omiſſis, cæteram turbam ſi ſpectemus, quotuſ-

quotuſquiſque qui per ἀχλὺν illam Homericam, intus turbantem; per tam varios extra colores, oculis illudentes; per tot imagines oppoſitas, luminibus obſtruentes; ad ipſam rerum veritatem penetrare poſſit? Nihil autem porrò quod humanæ rationi frequentiùs aut perniciosiùs imponat, quàm verborum fucus & prætextus.

Nec fortaſſe myſterio vacat quod in omnibus ferè linguis, in præcipuis certè, moris hujus inter homines receptiſſimi certa quædam quaſi veſtigia, ſive indicia ſunt impreſſa. Unde enim factum dicemus, quod in principe lingua uno eodemq; verbo tum res tum verba ſignificentur? Quod in eâ quæ tum dignitate

tate tum antiquitate illi proxima, ratio oratioq; uno eodemque τοῦ λόγου ſunt inſignita vocabulo? quod in Latinâ denique, non tantum *ratio* & *oratio* adeò ſint & literis & pronuntiatione affinia; ſed ipſum *res* (ut doctis notatum:) à verbo Græco quod *verbum* vel *dictionem* ſignificat oriundum ſit?

Hoc igitur viri politici quibus cum populo res, cùm pro ſuâ prudentiâ rite obſervaſſent, quàm id ſuis rebus peritè accommodaverint, omnium populorum & ætatum teſtatur experientia. Quod alicubi Plato de Muſicâ, leges muſicas mutari ſine mutatione legum publicarum non poſſe pronunciat; nos contrà de verbis, magnas in rebus

bus publicis commutationes fieri ſine verborum mutatione non poſſe, potiori fortaſſe jure contendamus. Neque id omiſerunt Hiſtorici quicunque de meliori nota.

Thucydides, graviſſimus ille & ſapientiſſimus Hiſtoricorum, lib. 3. de Corcyreorum ſeditione loquens: Καὶ τὴν εἰωθυῖαν ἀξίωσιν τῶν ὀνομάτων ἐς τὰ ἔργα ἀντήλλαξαν τῇ δικαιώσει· τόλμα μὲν γὰρ ἀλόγιστος, ἀνδρεία φιλέταιρος ἐνομίσθη, &c. Idem l. 11. de Pericle, Ἐγίγνετο τῷ λόγῳ μὲν δημοκρατία ἔργῳ δὲ, ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχή.

Saluſt. *De Bello Catil.* in Catonis Oratione; *Hic mihi quiſquam manſuetudinem & miſericordiam nominat? Jam pridem equidem nos vera rerum vocabula amiſimus. quia bona aliena largiri, liberali-*

H *tas;*

tas; malarum rerum audacia, fortitudo vocatur. eò respublica in extremo sita est. Idem alibi, *Namque uti paucis verum absolvam, per illa tempora quicunque rempublicam agitavere, honestis nominibus, alii, sicuti jura populi defenderent; pars, quò senatus authoritas maxima foret, bonum publicum simulantes, pro suâ quisque potentia certabant.*

Cornelius Tacitus in Cerealis Oratione, *Sed quia apud vos verba plurimum valent, bonaque ac mala non suâ natura, sed vocibus seditiosorũ æstimantur,* &c. Et ibidem paulò post, *Cæterum libertas & speciosa nomina prætexuntur, nec quisquam alienum servitium & dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista*

ista vocabula usurparet. Idem alibi lib. 1. *Quæ usquam provincia, quæ castra sunt nisi cruenta & maculata? aut ut ipse prædicat, emendata & correcta? nam quæ alii scelera, hic remedia vocat: dum falsis nominibus severitatem pro sævitia, parsimoniam pro avaritia, supplicia & contumelias vestras, disciplinam appellat.* Idem de Tiberio callidissimo principe: *Proprium id Tiberio fuit, scelera nuper reperta priscis verbis obtegere.*

In eandem sententiam plura apud illum prudentissimum Historicum; nec illum tantum; quæ nos hic omittimus.

Consona sunt his quæ passim veteres Patres aliique de

 ortu

ortu hæreſeum ex verborum immutatione (τὴν διὰ ὀνομάτων πανουργίαν ſolent illi nuncupare) aut in aliam ſignificationem detortione paſſim obſervant. Qualia ſunt iſta Greg. Nyſſeni contra Eunomium: Καθάπερ οἱ θηρεύοντες λέγονται βόθροις τισὶν ὑπολαμβάνειν τὴν θηρίαν τὴν πάροδον, κρύπτειν δὲ τὴν ἐπιβολὴν διὰ σαθρῶν τινῶν καὶ ἀνυποστάτων τὰ στόματα τοῦ βόθρου ἐπικαλύπτοντες ὡς ἂν * ὑπόπεδον φαίνοιτο τῷ παρακειμένῳ τὸ βόθρον· τοιοῦτόν τι μηχανᾶται καὶ τῶν ἀνθρώπων ἡ αἵρεσις, τὸν βόθρον τῆς ἀσεβείας διὰ τῶν εὐφήμων τούτων καὶ εὐσεβῶν ὀνομάτων οἷον διά τινος ἐπιπολαίου στέγης ἐπικαλύπτουσα, ὥστε τοὺς ἀλογωτέρους ταὐτὸν εἶναι τῇ ἀληθινῇ πίστει τὸ τούτων κήρυγμα διὰ τῆς τῶν ῥημάτων ὁμολογίας νομίζοντας, πρὸς φίλον τὸ ὄνομα, &c.

* γρ. ἐπίπεδον.

Quēadmodum venatores præripere foveis quibuſdam ferarum acceſſum [potiùs, *Quemadm.*

adm. ven. foveis quib. prætereuntes feras excipere, vel, *intercipere :*] *dicuntur, insidias autem putridis quibusdam operculis & soliditatem non habentibus orificia fovearum cooperientes occultare, ut planum adjacenti profundum videatur :* [potius, *ut quod profundum est, eo quod adjicitur, vel opponitur, planum videatur :*] *tale quiddam adversus homines hæresis machinatur, foveam impietatis per hæc fausta & pia nomina veluti quodam superficiario tecto contegens : ita ut qui minus rationis judicio valent, idem cum vera fide horum præconium per verborum confessionem existiment ; ad exile nomen*, &c.

Ibid. Ἕως γ᾽ ἂν ἡ συνήθης κρατῇ σημασία τῶν λέξεων καὶ μηδεὶς ἐνθυμήσηται

λόγος ὁ μετασκευάζων εἰς τὸ ἐναντίον πρὸς τῶν ῥημάτων ἐμφάσεις, οὐκ ἐνδέχεται, &c. *Donec enim dictionum familiaris significantia praevaluerit, & nulla inveniatur ratio quae verborum in contrarium transmutet notas significationes, non fieri potest,* &c.

Ibid. Καὶ δεῖ πάντως εἴγε μὴ μέλλοιμεν σύγχυσίν τινα τῶν πραγμάτων διὰ τῆς τῶν ὀνομάτων ὑπαλλαγῆς ἐμποιεῖν, σώζειν ἑκάστῳ τῶν πρός τι λεγομένων τὸ οἰκείως συσσημαινόμενον. φανερᾶς οὖν οὔσης τῆς τῶν λέξεων τούτων ἐννοίας, &c. *Et nisi rerum confusionem quandam per nominum immutationem inducere velimus, omnino oportet cuique relatorum suam & propriam servare significationem. Cum sit itaque harum dictionum notitia manifesta,* &c.

Idem lib. XII. Οἱ δὲ τὴν κατὰ φύσιν

φύσιν τῶν ῥημάτων ἐμφάσεως τὰς φωνὰς ταύτας παρακινήσαντες, ἄλλην αὐτοῖς ἐφαρμόζειν διάνοιαν ἐπὶ καθαιρέσει τῆς εὐσεβείας φιλονεικοῦσιν. ἰσοδυναμούσης γὰρ &c. *Hi vero istas voces ab ea quæ est secundum naturam genuina significatione dimoventes sive detorquentes aliam ipsis accommodare intelligentiam ad pietatis eversionem perversè contendunt. Cum enim,* &c.

Nec aliter in privatâ consuetudine misceri & inverti vocabula, atque ex ista verborum inversione criminosos haud raro attolli, immerentes infamari, officia perverti, jura confundi, vitia denique virtutum, virtutes vitiorum elogiis inscribi, proscribi, vulgò videre est. Notatum id multis. Apud Suidam nescio quis

in Ἐγκρατ. Καὶ ἡ συνήθεια δὲ πλήρης τῆς τοιαύτης χρήσεως· μεταλαμβάνοντες ἀεὶ τὰ ὀνόματα πρὸς τὰ ἐμφατικώτατα· τὸ μειδιᾶν εἰς τὸ γελᾶν· μεταλαμβάνουσι δὲ καὶ τὸν πανοῦργον εἰς τὸν φρόνιμον· τὸν δὲ τολμηρὸν, εἰς τὸν ἀνδρεῖον· τὸν πρᾶον, εἰς τὸν ἀργὸν καὶ ἀκίνητον· τὸν ἐλευθέριον, εἰς τὸν ἄσωτον· τὸν οἰκονομικὸν, εἰς τὸν ἀνελεύθερον· &c. Quintilianus lib. XI. *Verborum etiam moderatione detrahi solet si qua est rei invidia; si asperum dicas, nimium severum; injustum, persuasione labi; pertinacem, ultra modum tenacem esse propositi,* &c.

Cicero: *Nam & prudentiā malitia; & temperantiam immanitas in voluptatibus aspernandis; & magnitudinē animi superbia in animis extollendis, & despicientia in contemnendis honoribus; & liberalitatem effusio; & fortitudinem audacia imitatur; & patientiam duritia immanis; & justitiam ambitus; & religionem superstitio; & lenitatem mollitia animi; & verecundiam timiditas; & illam disputandi prudentiam concertatio captatioque verborum; & hanc oratoriam vim, inanis quædam profluentia loquendi.*

Planè quod in figuris quibusdam poeticis usu venisse notat

notat idem Quintilianus, quibus, quia plerunque ſervire metro Poetæ coguntur, adeò ignoſcitur, ut *vitia ipſa aliis in carmine appellationibus nominentur : (metaplaſmos enim & ſchematiſmos & ſchemata vocamus, & laudem virtutis*, ait ille, *neceſſitati damus :)* id ad mores & vitam quotidianam, ſed tantò pejore exemplo, quantò minùs hic neceſſitati locus, traductum eſt. Vitia virtuteſque prout ſtudia & partes abripiunt, vario verborum colore depingimus: aliis atque aliis nominibus eadem pro variis affectibus aut temporibus appellamus. Vt non immeritò vitæ olim futuræ melioris & beatioris hoc inter alia indicio & charactere u-

ſus ſit propheta : *Neque fla-*
Eſ. XXXII. v. 5. *gitioſo amplius indetur nomen ingenui, & tenax non dicetur liberalis.*

Non igitur audiendus, hîc quidem certe, Gregorius Nyſſenus, qui μόνον τῶν ἐκ μέθης ἢ φρενίτιδος παραπαιόντων τὸ διαπλανᾶσθαι περὶ τὰ ὀνόματα καὶ μὴ κατὰ τὸ σημαινόμενον τῆς ἐπὶ τῶν πραγμάτων κεχρῆσθαι φωναῖς eſſe pronunciat. Sanè qui *canem* pro *homine*, vel *hominem* pro *cane* palam ſubſtituat, quibus ibi Nyſſenus exemplis utitur, vix effugiat, quin pro cerrito & circumferendo vulgi ſermone differatur : qui verò de *ſobriis intemperantes*, aut *intemperantibus ſobrios*, (quæ itidem exempla ab illo adhibentur :) faciant, aut certè facere poſſunt ; tantum abeſt ut pro inſanis

insanis vulgò habeantur, ut nullis prudentiæ ac sapientiæ palmam vulgus hominum libentius deferat.

Ad POLITICA (nisi quis malit ad *Jurisprudentiam* de qua prius egimus;) referri potest, quod interdum ex unius ambiguæ aut obscurioris voculæ variâ interpretatione multorum hominum millium salus pendeat. Cujus rei cùm non pauca, si quis oraculorum ancipitia responsa, veteresq; diligenter explicet memorias, exempla suppetant; nullum tamen insignius, quàm quod ex I. Samuelis, c. VIII. v. 9. & 11. peti potest. Ibi in re tantâ, quanta maxima potest in vitâ communi cogitari, & cujus variis temporibus in diversis locis agitatio

strages

ſtrages magnas populorum edidit, verbi unius משפט vera ſignificatio, ex quâ tota ſententia pendet, poſt hominum doctiſſimorum ex omni fere natione commentationes, nondum extra omnem planè controverſiam. Eadem etiam in Homero ubi de regibus & ipſe loquitur, verbi Græci ambiguitas. Ait ille de Ulyſſe:

Οὔτε τινα ῥέξας ἐξαίσιον, οὔτε τι εἰπὼν
Ἐν δήμῳ, ἥτ᾽ ἐστὶ δίκη θείων βασιλήων.

Quibus in verbis illud δίκη tam à ſcholiaſte vetere, quàm Euſtathio, νόμος ἢ ἔθος, exponitur. Cicero quoque *conſuetudinem regiam* in eadem re dixit: in *Oratione* pro Rabirio Poſthumo; *Nemo noſtrum*

ſtrum ignorat, etiamſi experti non ſumus, conſuetudinem regiam. Regum autem ſunt hæc imperia; Animadverte, & dicto pare, &c. Sed non id nunc agimus, ut quæ in utramque partem à diverſis afferuntur, aut afferri certè poſſunt, excutiamus.

Ut autem ambigua verbi Græci νόμος ſignificatio, de quâ multò plura erunt nobis alibi dicenda: ita & Latini apud Eccleſiaſticos ſcriptores *Lex* miras peperit doctorum quorundam hallucinationes, de quibus nos aliquid jam olim in *Notis* ad Optatum Milevitanum: nec ea nunc repetemus.

Atque hæc hactenus, quæ de verborum curâ & accura-

tæ

tæ eorũ cognitionis usu multiplici, pro hâc otii nostri ratione, præsentiq; conditione non intempestiva visa sunt. Viros præstantissimos, qui in hoc erudito se pulvere cum reipublicæ literariæ fructu post renatas literas exercuerunt, nihil attinet hic nominare, cum & multi sint, & satis noti. Quia tamen ita res tulit, ut cùm in his essem, Johannis Croii, *Sacrarum Observationum* pars prior ad manus meas perveniret, quarum jam antea non parva erat apud multos expectatio: non inutilem prorsus aut ingratam lectori me sumpturum operam credidi, si aliquam temporis, quod in earum lectione insumpsi, rationem hic redderem. Egregiam certè

certè illius operam paremque in pluribus verbis explicandis induſtriam; eandemque operam & induſtriam in veterum ſcriptorum locis non paucis à pravis aliorum interpretationibus vindicandis, ſed & emendandis ἱυςοχίαν, non poſſum non agnoſcere. Quod ſi qui ſint, qui hæc levia putent, iidem optimos quoſque ſcriptores tam ſacros & eccleſiaſticos, quàm prophanos omnino non legendos, aut etiam abolendos arbitrentur. Nam legendos quidem, ſed de ſenſu aut genuinâ lectione non eſſe laborandum, tam ab omni ratione alienum eſt, ut vix eſſe putem quemquam, mentis compotem, qui vel ita

palam

palam dicere, vel clam secum statuere sustineat.

Verumenimverò quam difficile sit hoc studium vel inde liqueat, quod in tantâ diligentiâ non tamen scopum semper assequitur vir doctissimus. Ut exempli causa, cùm non procul ab initio, θεωρήματα apud Greg. Nyssenum in istis quæ profert ex illo verbis; τούτων δὲ παρ' ἡμῶν ὅπη δ' ἑρμηνῇ ῥηθέντων, ὁ φιλόπονος ἀναγνοὺς τῆς θείας γραφῆς τὰ ἐδάφη προσάψει τάχα τοῖς θεωρήμασι τὰ αἰνίγματα· *mysticam & spiritualem significationem; vel potiùs ea quæ probanda & demonstranda sunt,* interpretatur. *Cicero*, inquit, θεωρήματα *vertit præcepta; præcepta appello quæ dicuntur Græcè* θεωρήματα. Hoc sanè jejunum

junum nimis, nè dicam temerarium. Ait ibi Cicero; *Etenim si est divinatio, quibusnam à præceptis artis proficiscitur? præcepta appello quæ dicuntur Græcè* θεωρήματα. Non igitur *præcepta*, simpliciter, τὰ θεωρήματα vertit Cicero: sed *præcepta artis*; nec id leve discrimen est. Præterea, *præcepta*, an *percepta* sit ibi vera lectio, dubitant docti. Doctiss. Turnebus ex veterum codicum fide, sed & verbi ipsius proprietate adductus, hoc posterius magis probat. Immò *percepta*, longè probabiliorem esse lectionem ausimus ipsi præstare. Θεωρήματα siquidem, & καταλήψεις artium magistris eadem. Hoc tum ex aliis discimus, tum ex Sexto Empirico *Pyrrhonicarum*

Quæ-

Quæstionum lib. III. cap. 29. cujus lemma est, Εἰ ἔστιν ὁ διδάσκων καὶ ὁ μανθάνων. Uno illo capite, ἓν θεώρημα & μίαν κατάληψιν promiscuè sæpius usurpat. Vt cum dicit, ἤτοι γὰρ ἓν θεώρημα καὶ μία κατάληψις δύναται ποιῆσαι τὸν ἄτεχνον τεχνίτην, ἢ οὐδαμῶς. Ἀλλ' εἰ μὲν κατάληψις μία τὸν ἄτεχνον τεχνίτην ἀπεργάζεται, πρῶτον μὲν ἔσται λέγειν ὅτι οὐκ ἔστι σύστημα ἐκ καταλήψεων ἡ τέχνη. Ὁ γὰρ μηδὲν ὅλως εἰδὼς, εἰ ἓν θεώρημα διδαχθείη τέχνης, τεχνίτης ἂν οὕτως λέγοιτο εἶναι: & quæ sequuntur ibi in eandem sententiam. Κατάληψιν autem, *perceptionem* Cicero disertis verbis non uno loco reddit; & quæ Sexto Empirico aliisque passim, θεωρήματα τέχνης: Ciceroni, *percepta artis.* Hinc, *catholica* θεωρήματα, in Epistolis ad Atticum, quibusdam

dam, *regulæ generales*; Simeoni autem Bosio, viro doctissimo, *perceptum artis quod in omnes conveniat*; vel, *regula generalis.* Galenus in Ὅροις; Θεώρημά ἐστι πρᾶγμα καθολικὸν, ἀκολούθως τι θέμενον πρὸς τὸ τῆς ἰατρικῆς τέλος, ἢ ἀξίωμα καθολικὸν συμπληρωτικὸν τῆς ἰατρικῆς· ἢ, Θεώρημά ἐστι οὗ τὸ ἐναντίον σπανίως ἐκβαῖνον. Sanctus Augustinus in *Soliloquiis* (illa intelligimus quæ verè sunt Augustini:) τὰ θεωρήματα, alludens ad verbi originem, vertit, *spectamina*; *spectamina disciplinarum*, i.e. τὰ θεωρήματα τῶν μαθημάτων; cujus generis, in exemplum eorum quæ adeo certa & manifesta sunt, ut de iis nemo sanus dubitare possit, adducit hæc; *Lineam in duas lineas per longum scindi non posse; at transversim infinitè secari posse:*

sphæram

sphæram pares circulos habere non posse, &c. Stoicorum decantatissima θεωρήματα, de quibus aliquid nos alibi, prætereo. Fusior τῶν θεωρημάτων, aut vocis potius θεωρήματος explicatio ex Mathematicorum scriptis & Græcis Aristotelis interpretibus, qui in posteriora ejus Analytica commentati sunt, peti poteſt. Ad hæc igitur θεωρήματα exigenda docet Nyssenus, quæcunque obscuriora sunt in sacra scriptura, quæ *ænigmata* solet, ut & alii passim patres, appellare. Multa certè in hanc ille, (de obscurioribus per clariora scilicet explicandis:) sententiam passim. Ecce statim initio libri secundi: τὴν ἐκ τῆς ἀρχαιοτέρας γραφῆς, ἐκ νόμου τε καὶ προφητείας καὶ τῆς παροιμιώδους διδασκα-

λίας

λίας γινομένην περὶ τῆς ὑπερκειμένης φύσεως διδασκαλίαν δι' ἐσόπτρου τινὸς καὶ αἰνίγματος ὡς μαρτυρίαν τῆς ἀποκαλυφθείσης ἡμῖν ἀληθείας δεχώμεθα εὐσεβῶς τὴν ἀλήθειαν τῶν ῥητῶν ἐκλαμβάνοντες ὡς συμφωνεῖν τῇ παρὰ τοῦ δεσπότου τῶν ὅλων ἐκτεθείσῃ πίστει. Posteriora verba sic vertenda: *Vt cum fidei quæ ab universi Domino tradita est formula, rectè congruant*: non ut interpres ibi Latinus, qui τὸ συμφωνεῖν, quasi de personis, non de rebus dictum esset, accipit. Hoc igitur qui faciunt, id est obscuriùs indicata per notiora exponunt, eos τὸν λόγον ἐπί τινος ἀναντιῤῥήτου βάσεως ἱστάναι: qui verò non faciunt, ψιλῶς καὶ ἀνερμηνεύτως vel ἀνεξετάστως καὶ ἀθεωρήτως παραδέχεσθαι τὸν λόγον, solet interdum dicere. Erit igitur & in istis de quibus quærimus hic Nysseni verbis, προσαρμόσα-

σθαι

θαι τοῖς θεωρήμασι τὰ αἰνίγματα, *theorematibus* vel *regulis generalibus* (i. e. fundamentalibus articulis fidei :) *alia quæ minus perspicua sunt aptare, ut nulla sit dissonantia.* Hæc mihi veniebant in mentem ex ipsorum, prout illa profert ex Nysseno vir doctissimus, verborum lectione: Non enim fateor inventa mihi cùm in his essem, in ipso Nysseno verba illa quæ profert. Et crediderim *primam*, non *tertiam* orationem illum voluisse, nisi in Gretseri nomine deceptus est. Non enim, nisi fallor, alias ex XII. illis *contra Eunomium* orationibus Latinas fecit Gretserus, præter primam.

Sed hoc leve est. Illud aliquantò majoris est momenti, quod

quod nimio carpendi & contradicendi ſtudio vir doctiſſ. extra veri limites non rarò abripitur. Quale illud eſt, quod Ciceroni νεανικῶς inſultat, quod *addendo deducendoque, quæ reliqui ſumma cognoſci* dixerit. *Non video*, inquit, *quomodo aliqua reliqui ſumma addendo fieri poſſit. Deducendo quidem*, &c. Et hinc concludit, Ciceronem non ſolum *bonum non fuiſſe ratiocinatorem*, ſed & σολοικισμὸν *in verbis*, (ex Ariſtotelis definitione) commiſiſſe. Ridebunt, puto, qui putandis rationibus aſſueverunt. An igitur poteſt, ut acceptorum & expenſorum quiſquam rationem ſecum ineat, aut alteri reddat, ut non in computando addat deducatque?

Aut quæ ex additis deductisque summa conficitur, aliud quàm *reliquum* (de quo, ut & *reliquari* verbo multa Jurisconsulti :) dici debeat? Quod si aliqua in verbis præcisè sumptis ἀκυρολογία aut repugnantia, non alia certè, quàm quæ per figuras haud infrequentes & vulgarem loquendi usum possit excusari. Quàm multa in quotidianâ sermonis consuetudine planè usitata & legitima, quæ si quis morosior & rigidior ad leges vel Grammaticas vel Dialecticas exigat, obnoxia reprehensioni sint? Ecce, *puteum fodere, chlamydem texere, domum ædificare*; quid in ore omnium frequentius? Quid tamen de his loquendi generibus acutiores philosophi,

no-

non ignotum eſt. Quid quod Gregorius Nyſſenus integro Περὶ κοινῶν ἐννοιῶν libello, *Petrum, Paulum & Barnabam*, quatenus homines ſunt, non plures eſſe, ſed unicum κυρίως καὶ κατὰ τὸν ἐπιστημονικὸν λόγον; quanquam καταχρηστικῶς καὶ διὰ συνήθειαν (ut ipſe loquitur:) tres vulgò reputentur, aſſerat & pluribus adſtruat? Quid autem, ſi in verbis Ciceronis *addendi deducendiq;* verba ad ſolos calculos (quorum jam olim in putandis rationibus uſum fuiſſe; qui nunc obtinet vulgò, certum eſt: & illuſtris in eam rem Polybii locus:) pertineant? ſed non opus eſt, ut eò confugiamus. Sunt enim *addere & deducere* hic quaſi τεχνικὰ vocabula, quæ etſi per ſe contraria, unam tamen eandemq;

andemq; rem significant, *computare* scilicet. Geminâ plane phrasi dixit Apostolus (non dicam quod κακοηθέστερος aliquis fortasse diceret, per Ciceronis latus, Apostolum ferire illum voluisse,) in Epistolâ ad Philipp: Οἴδατε δὲ καὶ ὑμεῖς, φιλιππήσιοι, ὅτι ——— οὐδεμία μοι ἐκκλησία ἐκοινώνησεν εἰς λόγον δόσεως καὶ λήψεως, εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι: *Nullam mihi Ecclesiam communicasse in ratione dati & accepti* (ut tum veteres tum recentiores vertunt interpretes ;) *nisi vos solos.* Ubi recte doctiss. Camerarius: Περίεχοις *est sumptus, qui in tabulas referri solet. Tabulæ autem sunt expensi & accepti. Vt hoc dicat, solos Philippenses tum sibi aliquid contulisse. Quod ipsi nimirum expensum tulerint Apostolo,*

Phil. IV. v. 15.

postolo, Paulus eis retulit acceptum. Tremellius autem in Notis ad Syriacam versionem; [*Id est, in rebus pecuniariis, in quibus habetur dati & accepti ratio. Quæ phrasis etiam apud Rabbinos est frequens, exprimiturque vocibus* משא ומתן *quæ significant acceptionem & expositionem, sive exhibitionem.*]

Sunt etiam non pauca, quæ notat ut nova vir doctus, & hactenus observata nemini; quæ tamen alibi reperire est. Vt quæ de verborum *transire*, & διέρχεσθαι non vulgari usu lectores suos jubet observare, quæ nos pridem ex eruditorum virorum in Suetonium Commentariis didiceramus: ut ea prætercam, quæ de *versibus* & quæ de

charta; quæ totidem ferè verbis partim ex Lipsio, partim ex Sũmi Viri in Solinum *Prolegomenis* transcripta videri possint. Quæ non eò dicuntur à me, ut candori ejus aliqua labes (facilè enim potest contingere, ut viri docti in eadem interdum imprudentes incurrant :) aspergatur; sed ut ipse aliis mitiorem se præbeat. Miratus sum aliquamdiu quâ tandem ratione factum sit, ut *Observationes* suas *Sacras & Historicas*, potius quam Grammaticas, aut certe Criticas, in quibus de verbis tam multa passim, quæ verò ad historiam pertinent nulla, quod sciam, inscriberet: sed desii mirari cùm quodam loco Grammatici & Critici titulum viris de literis melioribus

melioribus optimè meritis, magni probri loco, & quidem imperitiſſimè & iniquiſſimè, objici ab ipſo comperi.

P. 136. *Caſaubono & Heinſio, qui Critici & Grammatici ſunt, &c.*

Hæc de viro docto pro meo erga illa ſtudia amore, paulò liberiùs : quæ quidem ſtudia ut per ſe ſunt ingenua & liberalia, ita ſi ab eorum myſtis & profeſſoribus tractarentur, næ haud paulò melius & ipſorum ſtudiorum honori, & tractantium exiſtimationi conſuleretur.

De lingua vero *Helleniſticâ*, de qua multa Croyus in his *Obſervationibus*, aliquid & nos, Deo juvante, in Diatriba *De quatuor linguis*, Hebræâ, Græcâ, Latinâ, & Saxonicâ.

FINIS.